

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ
ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ**

Виконав: магістрантка 2-го курсу, групи 8.2819-з
спеціальності 281 «Публічне управління та
адміністрування»
освітньо-професійної програми ««Публічне
управління та адміністрування»
Я.Б.Міскеєва

Керівник: професор кафедри соціальної філософії та
управління, доцент,
д.філос.н., Глазунов В.В.

Рецензент: доцент кафедри соціальної філософії та
управління,
к.філос.н. Цапліна І.С.

Запоріжжя – 2020

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається з 78 сторінок, 76 позиції у списку літератури

НАСИЛЬСТВО, ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО, СИСТЕМА ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ, ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Мета дослідження: визначення стану публічно-управлінського забезпечення системи запобігання та протидії домашньому насильству основі аналізу теоретичних засад, міжнародного досвіду, чинного законодавства України та узагальнень практики його реалізації

Об'єкт дослідження: система суспільних відносин, які виникають у процесі діяльності органів публічної адміністрації щодо попередження домашнього насильства.

Предмет дослідження: публічно-управлінське забезпечення діяльності органів публічної адміністрації щодо попередження домашнього насильства.

Методи дослідження: історичний, діалектичний, структурний, абстрактно-логічний, статистичний, порівняльно-правовий, графічний.

Гіпотеза дослідження: одними з головних завдань при оптимізації публічно-управлінського забезпечення системи запобігання та протидії домашньому насильству є налагодження співпраці з громадськими об'єднаннями та Національною поліцією.

Висновки: Вважаємо, що основними методами діяльності органів публічної адміністрації щодо попередження насильства в сім'ї є переконання та примус. До того ж повинні використовуватися й інші методи: вимога, надання допомоги, прикладу, схвалення, спостереження, опитування тощо.

Вважаємо доцільним в умовах децентралізації влади та місцевого самоврядування збільшити в бюджеті органів місцевого самоврядування кошти, що призначаються для реалізації заходів з попередження домашнього насильства.

SUMMARY

Qualification work consists of 78 pages, 76 literature sources.

VIOLENCE, DOMESTIC VIOLENCE, DOMESTIC VIOLENCE PREVENTION AND RESISTANCE SYSTEM, PUBLIC ADMINISTRATION

Research purpose is determination of the state of public administration support of the system of prevention and counteraction to domestic violence based on the analysis of theoretical principles, international experience, current legislation of Ukraine and generalizations of the practice of its implementation.

Research object is system of public relations that arise in the process of public administration to prevent domestic violence.

Research subject public management support for the activities of public administration bodies to prevent domestic violence.

Research methods are historical, dialectical, structural, abstract-logical, statistical, comparative-legal, graphic.

Research hypothesis is one of the main tasks in optimizing the public administration system of preventing and combating domestic violence is to establish cooperation with public associations and the National Police.

Conclusions: We believe that persuasion and coercion are the main methods of public administration to prevent domestic violence. In addition, other methods should be used: request, assistance, example, approval, observation, survey, etc.

We consider it expedient to increase the funds allocated for the implementation of measures to prevent domestic violence in the budget of local governments in the context of decentralization of power and local self-government.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціології та управління
Кафедра соціальної філософії та управління
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»
Освітньо-професійна програма «Публічне управління та адміністрування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри соціальної
філософії та управління

_____ Т.І.Бутченко
« ____ » _____ 2020 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Міскеєвій Яні Борисівні

(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи Публічно-управлінське забезпечення системи запобігання та протидії домашньому насильству

керівник роботи Глазунов Володимир Володимирович, д.філос.н, доцент,
(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «25» травня 2020 року № 606-с

2. Строк подання студентом роботи 4 грудня 2020 року

3. Вихідні дані до роботи Дисциплінарно-деліктне право України : навч. посіб. / Т. С. Аніщенко ; за заг. ред. : Т. О. Коломєць, В. К. Колпаков ; Київ : Ін Юре, 2016. 464 с.; Новак О. Д. Правові засади дисциплінарної відповідальності державних службовців в Україні : монографія / за заг. ред. В. В. Зуй ; Харків : Право, 2015. 199 с.; Публічна служба. Зарубіжний досвід та пропозиції для України / за ред. В. П. Тимошука, А. М. Школика. Київ : Конус-Ю, 2007. 735 с.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Проаналізувати сучасний стан дослідження системи запобігання та протидії домашньому насильству. 2. Здійснити уточнення змісту головних понять дослідження: «насильство», «домашнє насильство», «система запобігання та протидії домашньому насильству», «публічно-управлінське забезпечення»; 3. Обґрунтувати основні принципи та методи дослідження, що використовуються у даній роботі; 4. Визначити поняття, принципи та суб'єкти координації діяльності у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; 5. Проаналізувати нормативно-правові аспекти

попередження та протидії домашньому насильству; 6. Дослідити світовий досвід у профілактиці домашнього насильства; 7. Виявити специфіку участі громадських об'єднань у протидії насильству в сім'ї; 8. Проаналізувати напрями роботи Національної поліції з попередження та протидії випадкам домашнього насильства; 9. Розробити рекомендації щодо оптимізації публічно-управлінського забезпечення системи запобігання та протидії домашньому насильству.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Глазунов В.В., доцент кафедри соціальної філософії та управління	25.05.2020	25.05.2020
Розділ 2	Глазунов В.В., доцент кафедри соціальної філософії та управління	26.06.2020	26.06.2020
Розділ 3	Глазунов В.В., доцент кафедри соціальної філософії та управління	03.10.2020	03.10.2020

7. Дата видачі завдання 25 травня 2020 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	Березень – квітень 2020	<i>виконано</i>
2.	Бібліографічний пошук	Травень 2020	<i>виконано</i>
3.	Розробка основних положень роботи	Травень 2020	<i>виконано</i>
4.	I розділ	Червень 2020	<i>виконано</i>
5.	II розділ	Липень – серпень 2020	<i>виконано</i>
6.	III розділ	Жовтень – листопад 2020	<i>виконано</i>
7.	Систематизація висновків	Листопад 2020	<i>виконано</i>
8.	Нормоконтроль	Листопад – грудень 2020	<i>виконано</i>

Студент _____ Я.Б. Міскеєва
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____ В.В. Глазунов
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ О.В. Заїка
(підпис) (ініціали та прізвище)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ.....	9
1.1. Сучасний стан дослідження системи запобігання та протидії домашньому насильству.....	9
1.2. Уточнення основних понять дослідження: «насильство», «домашнє насильство», «система запобігання та протидії домашньому насильству», «публічно-управлінське забезпечення».....	13
1.3. Принципи та методи дослідження системи запобігання та протидії домашньому насильству.....	17
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ.....	25
2.1. Поняття, принципи та суб'єкти координації діяльності у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.....	25
2.2. Нормативно-правові аспекти попередження та протидії домашньому насильству.....	32
2.3. Світовий досвід у профілактиці домашнього насильства.....	42
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА..	49
3.1. Аналіз участі громадських об'єднань у протидії насильству в сім'ї.....	49
3.2. Напрями роботи Національної поліції з попередження та протидії випадкам домашнього насильства (на прикладі м.Запоріжжя).....	55
3.3. Перспективи оптимізації публічно-управлінського забезпечення системи запобігання та протидії домашньому насильству.....	62
ВИСНОВКИ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70

ВСТУП

Актуальність дослідження Останнім часом питання щодо запобігання та протидії домашньому насильству доволі часто піднімаються в контексті діяльності європейських правозахисних та громадських організацій, правоохоронних структур, наукових установ. Актуальність цього питання, активізація діяльності державних та громадських інститутів зумовлена передусім тим, що насильство є однією з найбільш розповсюджених форм порушення прав людини, а домашнє насильство – це найпоширеніше і найбільш складне для протидії явище.

Проблемна ситуація полягає у тому, що розроблення ефективної системи з протидії домашньому насильству є актуальним питанням внутрішньої політики, однак для подальшого розвитку взаємодії українське законодавство потребує удосконалення, а існуючі форми співпраці – поглиблення.

Тривалий час проблема домашнього насильства не була предметом спеціального дослідження, цією проблемою займалися лише при дослідженні проблем насильства в сім'ї. Питання адміністративно-правового забезпечення діяльності органів публічної адміністрації щодо попередження домашнього насильства в адміністративно-правовій науці спеціально не вивчались, в існуючих працях учених (А.Б. Блага, М.В. Євсюкова, Т.В. Журавель, Д.Г. Заброта, О.В. Ковальова, О.О. Лазаренко, К.Б. Левченко, Ю.В. Лисюк, О.Л. Приходько, Г.О. Христова, Х.П. Ярмакі та ін.) ці аспекти досліджувались фрагментарно або в рамках ширшої проблематики, без комплексного підходу.

На сьогодні діяльність органів публічної адміністрації викликає багато нарікань, зокрема і в сфері попередження домашнього насильства. Ефективність їх діяльності має прямий зв'язок з належним адміністративноправовим забезпеченням.

Об'єктом дослідження виступає система суспільних відносин, які виникають у процесі діяльності органів публічної адміністрації щодо попередження

домашнього насильства.

Предмет дослідження – публічно-управлінське забезпечення діяльності органів публічної адміністрації щодо попередження домашнього насильства.

Метою дослідження є визначення стану публічно-управлінського забезпечення системи запобігання та протидії домашньому насильству основі аналізу теоретичних засад, міжнародного досвіду, чинного законодавства України та узагальнень практики його реалізації.

Згідно з метою маємо такі *завдання*:

- проаналізувати сучасний стан дослідження системи запобігання та протидії домашньому насильству;
- здійснити уточнення змісту головних понять дослідження: «насильство», «домашнє насильство», «система запобігання та протидії домашньому насильству», «публічно-управлінське забезпечення»;
- обґрунтувати основні принципи та методи дослідження, що використовуються у даній роботі;
- визначити поняття, принципи та суб'єкти координації діяльності у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- проаналізувати нормативно-правові аспекти попередження та протидії домашньому насильству;
- дослідити світовий досвід у профілактиці домашнього насильства;
- виявити специфіку участі громадських об'єднань у протидії насильству в сім'ї;
- проаналізувати напрями роботи Національної поліції з попередження та протидії випадкам домашнього насильства;
- розробити рекомендації щодо оптимізації публічно-управлінського забезпечення системи запобігання та протидії домашньому насильству.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що у ньому пропонуються заходи щодо поліпшення системи публічно-управлінського забезпечення системи запобігання та протидії домашньому насильству.

Гіпотеза: одними з головних завдань при оптимізації публічно-управлінського забезпечення системи запобігання та протидії домашньому насильству є налагодження співпраці з громадськими об'єднаннями та Національною поліцією.

Структура роботи: кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури і додатків.

РОЗДІЛ I

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

1.1. Історія дослідження проблеми сімейного насильства

Факт домашнього насильства є історично стійким явищем, яке існує з часів виникнення сімейних відносин, його витoki обумовлені релігійними цінностями та особливостями культури різних країн. Протягом багатьох століть сімейне насильство розглядалось як прийнятна у суспільстві поведінка. Більш того, коли у сімейному житті були відсутні насильницькі акти, то це ніби засуджувалось іншими членами суспільства. Держава здійснювала регулювання сімейних відносин таким чином, що насильство розглядалось як законне явище, або держава усвідомлювала факт скоєння порушення прав людини, але не чинила опір існуючим традиціям.

За даними історичних джерел, які були написані ще в XVIII ст. до н.е., найпершими намаганнями законодавчого врегулювання родинних відносин можна вважати закони царя Вавілону на ім'я Хаммурапі. У цих законах було багато положень щодо захисту інтересів сім'ї, а саме на встановленні рівних прав подружжя стосовно майна, гідних умов сімейного життя та чітко визначення підстави для розлучення обох з подружжя. В той же час згідно цих законів, якщо член сім'ї не міг повернути борг, то можна було віддати жінку або одного з членів сім'ї у боргову кабалу (розписку) на певний термін [18]. Однак така дія була цілком природна для рабовласницького життєвого ладу того часу.

Одну з вирішальних ролей у формуванні стереотипу стосовно домінування чоловіка в сімейному житті відіграє релігія. Майже у всіх святих писаннях релігій із всього світу чітко визначається, що чоловіки повинні мати перевагу над жінками в суспільстві, а в деяких навіть заохочується здійснення фізичного покарання жінок і дітей [19].

Яскравим прикладом слугує індійський обряд саті, який полягає в тому, що дружина спалює себе на поховальному багатті разом із померлим чоловіком. Для країн пострадянського простору досить показовим був приклад, наведений М. Костомаровим: «Поводження чоловіків з дружинами було таким: зазвичай у чоловіка висів батіг, призначений саме для дружини, й називався «дурень»; за незначну провину чоловік тягав дружину за волосся, знімав увесь одяг, прив'язував мотузками й бив «дурнем» до тих пір, поки у дружини не виступала кров з ран – це називалося «повчати дружину»; натомість у багатьох чоловіків різки виконували роль батога – дружину «сікли» як маленьку дитину, а в інших, навпаки, дрюк – дружину били як худобу. Таке поводження не тільки не осуджувалось, а ще й ставилося чоловікові як моральний обов'язок. Хто не бив дружину, про того «благочестиві» люди говорили, що він «будинок свій не буде й про свою душу не дбає, і сам погублений буде і в цьому віці й у майбутньому, і будинок свій погубить». Це лише підтверджує, що таке соціальне явище, як гендерне насильство щодо жінки, має історичні корені, з тією лише різницею, що в кожній країні воно мало свої «національні» особливості [20].

У багатьох державах було природньо наділяти чоловіка більш широкими повноваженнями у сфері сімейного життя, наприклад, у лондонській поліції на початку ХХ століття вважали цілком нормальним таке правило: «Якщо у чоловіка була дуже сварлива дружина, то він мав право побити її вдома палицею, за умови, що вона не буде перевищувати в діаметрі розмір його великого пальця руки». Тривалий час в Україні критикували чоловіка, який піднімав руку на жінку, засуджували, якщо такий чоловік вбив дружину, а благовірну, яка вбила свого чоловіка, закопували живцем у землю. І лише з 70-х років ХХ століття проблема насильства в сім'ї стала суспільно значущою, а подружнє насильство визнали неприпустимим [21].

З 90-х рр. минулого століття відбулися кардинальні зміни щодо осягнення феномену насильства стосовно жінок, його визнали соціостатевою проблемою.

20 грудня 1993 р. Генеральна Асамблея ООН ухвалила «Декларацію про викорінення насильства щодо жінок», метою якої було визначення поняття «насильство по відношенню до жінок», сформулювати осмислення того, що жінки мають рівні права у відношенні здійснення і захисту всіх прав і свобод людини у всіх сферах [53]

Зараз здійснюється процес зміни стереотипного мислення щодо привілейованого становища чоловіків, зокрема в сімейних відносинах. Слід пам'ятати, що цей процес є довготривалим і він не завжди є гарантом вирішення особистих проблем конкретної людини. А отже державі необхідно використовувати усі наявні ресурси і заходи, які допоможуть вирішити проблему в сучасній сім'ї [19].

На шляху успішного викорінення насильства з сімейного життя можуть вставати такі перепони, як недостатня кількість теоретичного матеріалу та чітких визначень основних понять; недостатня інформація щодо ступеню розповсюдження цього явища; недостатня розробленість законодавчих актів, які мають захищати жертв насильства; високий ступінь прихованості факту насильства, а саме замовчування не лише з боку жертв насильства, а й з бездіяльністю правоохоронних органів [21].

Проблема насильства є предметом дослідження різних наук: філософії (М. Бахтін, М. Бубер, В. Зеньківський, О. Казновецька, М. Лоський, В. Малахов, С. Франк); психології (Ф. Василюк, Т. Гаврилова, М. Левітов, О. Реан, Т. Рум'янцева); соціальної психології (Ф. Александрова, Ю. Антоняк); педагогіки (М. Асанова, Б. Ворник, І. Грабська, Ф. Думко, Н. Зинов'єва, О. Невмержицький, В. Оржеховська, Р. Ролинський, Т. Федорченко та ін.).

Проблемі насильства були присвячені роботи зарубіжних психологів: А.Бандура, Р.Берона, А.Брауна, К.Бютнера, А.Мічерліха, М.Пападопулу, Д.Річардсона, Р.Соонетс, З.Фрейда, З.Хола, В.Холичер [8].

Проблема насильства над дітьми в сім'ї досліджується науковцями в різних аспектах: сутність, фактори, причини, умови виникнення (О. Безлюдний, Е. Волкова, Т. Гончарова, Н. Зимівець, Л. Мардахаєв, В. Теслюк, І. Фурманов); види та наслідки їхнього впливу на розвиток, виховання, соціалізацію особистості (В. Бондаровська, Т. Гурлева, О. Коваленко, І. Маргулян, Т. Козакова); форми, методи, засоби профілактики насильства над дітьми в сім'ї (О. Васильєва, Т. Вовчок, І. Даниленко, В. Кірсанова, Ю. Малієнко, Н. Степура, Т. Цюман) та ін.

Проблему насильства та агресії досліджували соціологи Р.Арон, К.Вільсон, Ш.Волін, Г.Ковганич, Г.Моргентау, Р.Нібур, Д.Стей.

Розробку педагогічних аспектів вирішення згаданої проблеми здійснювали Ю.Антонян, М.Асанова, П.Блонський, В.Боровик, Л.Волинець, Ф.Думко, М.Казакіна, В.Караковський, В.Ковальов, Г.Лактіонова, В.Моралов, В.Оржеховська, П.Пономаренко, В.Сатиров, С.Тадіян, Т.Федорченко, В.Фуркало, Н.Щербак.

Проблему порушення прав людини у вигляді скоєння насильницьких дій щодо іншої особи в своїх працях розглядали такі науковці, як В. С. Малишев, Ю. М. Антонян, Я. І. Гілінський, Т. А. Сидоренкова, В. М. Кудрявцев, К. А. Гурковська [3].

Проблему насилля над жінками досліджували такі науковці, як: А. Андрєєва, О. Бодальов, Г. Божович, Л. Виготський, С. Голод, Б. Гузиков, , Л. Максименко, Л. Орбан-Лембрик, В. Столін.

Питання домашнього насильства вивчалось низкою зарубіжних (А. Робертс, Д. Доджл, М. Росс та ін.) та українських дослідників (О. Савчук, Є. Луценко, Н. Лавриненко, В. Бондаровська, О. Відзюк та ін.).

З усього вище переліченого матеріалу можна зробити висновок, що з давніх давен люди стикались з насиллям у сімейному житті, але лише зараз ця проблема набула світового масштабу і за останнє століття стала однією з найголовніших тем досліджень багатьох наукових діячів.

1.2. Уточнення основних понять дослідження «наси́льство», «сі́м'я», «домашнє наси́льство», «психологічне наси́льство», «а́бьюз», «газлайтінг».

Національне законодавство та наукова спільнота доволі часто використовують термін «наси́льство», однак вкладають в нього різний зміст. Так, у Кодексі України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) термін «наси́льство» використовується лише з приводу встановлення відповідальності за вчинення наси́льства в сі́м'ї/ В свою чергу у Цивільному кодексі України наси́льство ототожнюється з тиском, зокрема ст. 231 «Правові наслідки правочину, який вчинено під впливом наси́льства» закріплює, що правочин, вчинений особою проти її справжньої волі внаслідок застосування до неї фізичного чи психічного тиску з боку другої сторони або з боку іншої особи, визнається судом недійсним [70]. Кримінальний процесуальний кодекс України хоч і не надає визначення терміну «наси́льство», тим не менш, декілька разів його вживає: по-перше, при поясненні порядку встановлення добровільності укладення сторонами угоди (стаття 474 КПК), та, по-друге, для конкретизації кола певних злочинів/кримінальних правопорушень, щодо яких передбачена певна специфіка здійснення кримінального провадження (статті 224 та 477 КПК) [32]. Взагалі термін «наси́льство» відноситься до категорії оціночних понять, тому не існує єдиного його визначення. Наразі вживання цього терміну варіюється від вузького поняття (нанесення фізичної шкоди іншій особі) до всеосяжної категорії – утиск прав людини. На нашу думку, наси́льством є будь-які форми впливу однієї людини на іншу з метою примусити її проти волі робити те, що необхідно першій, та які можуть завдати шкоду психологічному чи фізичному здоров'ю.

Сі́м'я – первинний та основний осередок суспільства, який складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. Подружжя вважається сі́м'єю і тоді, коли дружина та чоловік у зв'язку з навчанням, роботою, лікуванням, необхідністю догляду за батьками, дітьми та з інших поважних причин не проживають спільно. Дитина належить до сі́м'ї своїх

батьків і тоді, коли спільно з ними не проживає. Сім'я створюється на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, а також на інших підставах, не заборонених законом і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства. Права члена сім'ї має одинока особа [1, с.115].

Домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [8].

Запобігання домашньому насильству - система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на підвищення рівня обізнаності суспільства щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства, формування нетерпимого ставлення до насильницької моделі поведінки у приватних стосунках, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед до постраждалих дітей, викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються [8].

Психологічне насильство - форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб,

спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи [8].

Психологічне насильство – це:

- ігнорування почуттів особи;
- образа переконань, що мають цінність для особи;
- образа віросповідання, національної, расової та класової приналежності або походження;
- приниження особи;
- знущання над домашніми тваринами або їх знищення на очах особи (часто це жінка або дитина) з метою завдати їй болю;
- переслідування особи (частіше жінки чи дівчини) через уявлені особою протилежної статі сексуальні зв'язки;
- покарання дітей через образу на дружину (чи чоловіка);
- обмеження свободи дій та пересування; погрози спричинити фізичну або економічну шкоду [35].

Термін «абьюз» в українській мові трактується як психологічне насильство або погане ставлення. Його можна перекласти як «жорстоке відношення», «насилля», «зловживання». В англійській мові цей термін має більш широке значення, яке включає в себе такі види насильства, як психологічне, фізичне, сексуальне. Існують різноманітні види абьюзу, які мають різні психологічні наслідки для жертв.

Психологічний чи емоціональний абьюз зазвичай окреслює відношення, в яких один партнер цих відносин не поважає іншого, погано до нього ставиться, принижує та ображає. Цей вид зневаги частіше використовують чоловіки, аніж жінки, однак постраждати від нього можуть як жінки і чоловіки, так і діти.

Найчастіше емоціональному абьюзу піддаються люди, які пережили факт насилля в дитинстві, внаслідок чого в них сформувалась низька самооцінка і безпорадність. Через це такі люди не можуть припинити ці відносини.

Було здійснено чимало спроб досягти прийняттого визначення емоційного насильства та зневаги, адже кожен науковець, який займався проблемою сімейного насильства, виділяв поняття, які можна було використати для позначення одного і того ж явища, але насправді вони можуть мати різне тлумачення. До таких понять відносяться:

- психологічне насильство (psychological abuse (Burnett, 1993; O'Hagan, 1995)) ;
- психологічне побиття (psychological battering (Garbarino, Guttman, & Seeley, 1986)) ;
- психологічна травма (mental injury (Kavanagh, 1982)) ;
- психологічне знуцання (mental cruelty (Navarre, 1987));
- вбивство душі (soul murder (Shengold, 1989)) [74].

Згідно з визначенням, наведеним на сайті офіційного словника Оскфордського університету, gaslighting - Manipulate (someone) by psychological means into doubting their own sanity [75].

Газлайтінг – форма психологічного насильства, коли одна людина маніпулює іншою, намагається її заплутати, спотворює інформацію так, що людина починає сумніватися в адекватності власного сприйняття і своїх спогадах. Звичайно, не кожна ситуація, коли людина переконує когось в тому, що якоїсь події не було, - прояв насильства: цілком можливо, що вона щиро його не пам'ятає. Проте газлайтінг - частий прийом абьюзерів і спосіб встановити контроль над іншою людиною.

Мета газлайтінга - змінити уявлення людини про реальність, змусити її сумніватися у власній версії того, що відбувається і своїх спогадах. Він може приймати різні форми: наприклад, абьюзер може заперечувати факти («Я не міг такого сказати, ти вигадуєш»), знецінювати емоції іншого («Будь ласка, будь спокійніше») або підкреслювати, що партнер неадекватно сприймає те, що відбувається («Хіба нормально так плакати в такій простій ситуації? »).

У книзі психоаналітика Робін Стерна «The Gaslight Effect» є чекліст - двадцять ознак, які можуть вказувати на газлайтінг. Наприклад, якщо ви постійно вибачаетесь перед партнером, батьками або начальником, переживаєте, що «недостатньо гарні» для них, перед поверненням партнера додому перевіряєте, чи не забули ви про щось, що може його роздратувати, весь час виправдовуєте його перед друзями і родичами і багато іншого [56].

Умовно газлайтінг можна поділити на такі рівні прояву:

- будинок - сюди відноситься газлайтінг з боку дружини або чоловіка, друзів і близьких. Автор пояснює, що людям властиво очікувати, що їх найближче оточення любить їх і бажає їм найкращого, тому вони не шукають "пастки" і звинувачують себе, коли їх критикують;
- робота - газлайтінг в робочому середовищі відбувається, коли колега або начальник не бажає вислуховувати аргументи працівника, приписує його ідеї собі, або принижує його кваліфікацію. Знаходження в токсичному середовищі тягне за собою почуття неповноцінності, часті переробки і постійний потяг до прокрастинації [56].

Отже, у цьому пункті ми ознайомились з основними поняттями, які стосуються теми дослідження, а саме: «насильство», «сім'я», «домашнє насильство», «психологічне насильство», «абьюз», «газлайтінг».

1.3 Принципи та методи дослідження системи запобігання та протидії домашньому насильству

В ході опрацювання даної теми, мною будуть застосовані такі наукові принципи:

- 1) об'єктивності. Він проявляється у всебічному врахуванні факторів, які породжують те чи інше явище, у знаходженні адекватних дослідницьких підходів та засобів, що дозволяють отримати істинне знання про об'єкт. Цей принцип

передбачає виключення можливості застосування суб'єктивізму, однобічності та упередженості у підборі та оцінці фактів;

2) сутнісного аналізу. Цей принцип передбачає розкриття протиріч у предметі дослідження, простеження взаємозв'язку та взаємозалежності кількісних і якісних змін, руху до більш високих рівнів розвитку із збереженням усього позитивного;

3) єдності логічного та історичного, який вимагає у кожному дослідженні поєднувати вивчення історії об'єкта в його сучасному стані, а також перспективи його розвитку. Історичний аналіз можливий лише з позиції певної наукової концепції, на основі уявлень про структуру та функції тих чи інших елементів та відносин, а теоретичний аналіз неможливий без вивчення генезису (походження, становлення) об'єкта;

4) провідної ролі практики. Науково-дослідні роботи, які пов'язані з практикою, перевірені практикою, більш ефективно розв'язують наукові проблеми, особливо у такій галузі, як соціальна робота. Все це дає підстави стверджувати, що практика є основою розвитку пізнання.

Інструментарієм, який дає можливість створювати різноманітні теорії та концепції виступають такі елементи теоретичного дослідження, як методологічні підходи.

«Всесвітня енциклопедія філософії» розкриває категорію, підхід наступним чином: «Підхід – комплекс парадигматичних, синтегматичних і прагматичних структур та механізмів у пізнанні або практиці, який характеризує конкуруючі між собою (або ті, що історично змінюють один одного) стратегії і програми філософії, науки, політиці або в організації життя та діяльності людей».

Вибір та обґрунтування методологічного підходу в дослідженні значною мірою залежить від тлумачення філософських принципів. Визначення підходів до вивчення проблеми, спрямоване на вирішення стратегічних, а не тактичних завдань дослідження, і тому пов'язане з нею опосередковано. Розглянемо основні загальнонаукові підходи:

- Хронологічний (історичний) підхід дає можливість досліджувати розвиток процесів та подій у хронологічній послідовності. Вивчення історичного досвіду, визначення етапів становлення й розвитку об'єкта дослідження від моменту виникнення до часу вивчення проблеми науковцем, значно збагачує наукове дослідження, підвищує рівень достовірності його результатів, вказує на компетентність та об'єктивність дослідника;
- Термінологічний підхід. Будь-яке теоретичне дослідження потребує подання, аналіз та уточнення термінів та понять, що використовуються у дослідженні. В основі цього підходу покладено не лише вивчення історії становлення та аналіз термінів і позначуваних ними понять, але й розробка, уточнення, поглиблення понятійного апарату, встановлення підпорядкованості та взаємозв'язку понять, що складають основу наукового дослідження. Упорядкування термінів і понять розпочинається з роботи з тлумаченнями, професійними словниками, а також з довідковою літературою;
- Системний підхід. Сучасна загальнонаукова методологія використовує таку теоретичну концепцію, як системний підхід. Сутність його полягає у комплексному дослідженні складних об'єктів (систем), вивчення яких не обмежується особливостями складових їх елементів, а пов'язане, перш за все, з акцентуванням уваги дослідника на характер взаємодії між елементами. З позиції системного підходу можна розглянути будь-яку сферу. Орієнтація на системний підхід найбільш виправдана тоді, коли досліджуються сутність явища чи процесу;
- Культурологічний підхід дозволяє дослідити соціальні, педагогічні, психологічні та інші об'єкти та явища через призму феномену культури, яка розглядається як багаторівнева ієрархічна система. Культурологічний підхід спонукає дослідників до аналізу предмета дослідження як культурного феномену [34].

Основними методами, якими я буду оперувати в ході дослідження будуть такі:

1. Загальнонаукові методи пізнання

1) Аналіз (грец. analysis – розкладення) – метод дослідження, сутність якого полягає у тому, що предмет дослідження розчленовується на складові частини і кожна із цих частин досліджується окремо. Метод теоретичного аналізу в дослідженнях із соціальної роботи, а також психологопедагогічних дослідженнях дає можливість розглядати явища та процеси діяльності у різноманітних співвідношеннях, виділяти найбільш суттєві ознаки, властивості, зв'язки.

2) Синтез (грец. synthesis – з'єднання) – цей метод дослідження є протилежним до аналізу і він дозволяє здійснювати об'єднання елементів (частин) об'єкта, який був розчленований у процесі аналізу, встановлюючи зв'язки між частинами і даючи можливість пізнати об'єкт дослідження як єдине ціле.

3) Індукція (лат. inductio – наведення) – це метод пізнання, за яким із приватних фактів та явищ виводяться загальні принципи та закономірності, тобто при використанні цього методу логіка мислення розвивається від конкретного до загального. Метод індукції особливо ефективно використовується у тих дослідженнях, в основу яких покладено дослід, експеримент і спостереження, що надають можливість збору емпіричних фактів. Вивчаючи ці факти, дослідник встановлює явища, які мають повторювальний характер і на цій підставі вибудовує індуктивний умовивід.

4) Дедукція (лат. deductio – виведення) – це метод пізнання, за допомогою якого приватні положення виводяться із загальних, тобто це метод переходу від загальних уявлень до приватних. Дедукція відрізняється від індукції прямопротележним рухом думки. Метод дедукції ґрунтується на загальному судженні.

5) Моделювання (лат. modulus – міра, взірець) – це метод наукового пізнання, який полягає у заміні об'єкта, що вивчається, його моделлю, за якою визначають, або уточнюють характеристики оригіналу. Моделювання в соціальній роботі – це дослідження (процесів, станів, властивостей) за допомогою створення

моделей, які адекватно відображають предмет дослідження (наприклад, моделюється модель оптимальної структури управління процесом соціальної допомоги). Сутність цього методу полягає в описі соціально-психологічних явищ за допомогою кількісних та якісних характеристик, а також використання статистичних, математичних моделей з метою визначення оптимальних умов управління процесами, що досліджуються. Часткова подібність моделі з ідеалом, відносна простота моделі, робить таку заміну досить наочною і більш зрозумілою. Тому створення спрощених моделей явища є дієвим засобом перевірки істинності теоретичних уявлень дослідження.

2. Конкретно наукова методологія:

1. Теоретичне дослідження:

1) Метод абстрагування передбачає розумове відволікання будь-якої властивості чи ознаки предмета від інших ознак, властивостей, зв'язків, з метою більш глибокого і детального вивчення предмета дослідження, через ізолювання його від впливу інших предметів, властивостей, ознак.

2) Ще одним методом теоретичного рівня дослідження, який часто використовується науковцями – є класифікація. Цей метод сприяє визначенню рівня однорідності елементів, що вивчаються. Як правило, він використовується на початкових стадіях дослідження, з метою упорядкування та класифікації соціальних та психолого-педагогічних явищ, які вивчаються.

2. Емпіричне дослідження:

1) Спостереження – система фіксації й реєстрації властивостей, зв'язків об'єкта дослідження та попередня класифікація отриманих фактів. Спостереження як метод пізнання, дає змогу отримати первинну інформацію про об'єкт дослідження у вигляді сукупності емпіричних тверджень. За сприятливих умов, цей метод забезпечує достатньо різнобічну інформацію для накопичення та фіксації наукових фактів, які можуть стати основою наступних теоретичних і практичних дій. Але для цього спостереження має бути:

- спланованим згідно з чітко поставленими завданнями;
- цілеспрямованим лише на ті явища та процеси, які є метою дослідження;
- систематичним, тобто спостереження за досліджуваним явищем має бути постійним, фіксація отриманих даних відбуватися за певною системою;

– активним щодо дослідника, у пошуку проявів потрібних рис та явищ. Спостереження є одним із основних методів дослідження у соціальній роботі, адже лише завдяки цілеспрямованому і систематичному сприйняттю особливостей протікання явища чи процесу, який досліджується (соціалізація людини, її поведінка), можливо, виявити зміни та тенденції, які відбуваються з об'єктом дослідження. Але, щоб спостереження надало науковцеві об'єктивні дані, воно має відповідати наступним вимогам, а саме:

- чітко визначена кількість ознак спостереження;
- встановлені критерії оцінки обраних ознак;
- дотримання принципу природності (клієнт не повинен знати, що за ним спостерігають).

Метою спостереження є не лише сприйняття явищ на чуттєвому рівні, а, перш за все, усвідомлення виявлених фактів. Результатом спостереження мають стати аналіз набутого фактичного матеріалу, встановлення взаємозв'язків між фактами та висловлення передбачень.

2) **Бесіда.** За допомогою цього методу науковці з'ясовують ставлення клієнтів та соціальних працівників до тих чи інших фактів та явищ, що дає можливість створити більш повну картину проблеми, яка вивчається. Щоб бесіда була результативною слід передбачити наступне:

- заздалегідь розробити програму її проведення;
- врахувати індивідуальні особливості співрозмовника;
- заздалегідь продумати основні й додаткові запитання;
- створити атмосферу довіри й відвертості;
- продумати систему запису (фіксування) результатів бесіди;

- розробити надійну та просту систему критеріїв оцінки запитань;
- забезпечити зручну форму фіксації відповідей та їх обробки;
- чітке визначення мети.

3) Тестування (від лат. Test – випробовування) – метод діагностики, який використовує стандартизовані запитання чи завдання, які підпорядковані певній шкалі оцінювання. Тому обираючи цей метод слід зважати, що:

- вибір тесту визначається, по-перше, метою тестування, по-друге, ступенем його надійності та достовірності;
- інтерпретація результатів тестування визначається системою теоретичних допущень та шкалою оцінювання щодо предмету дослідження;
- проведення тестування має відбуватися згідно наданої інструкції.

Метод психолого-педагогічного тестування – найчастіше використовується з метою визначення рівня знань, умінь, навичок, інтелектуального, емоційного розвитку людини. Цей метод проводиться за допомогою заздалегідь розроблених карточок, малюнків, ребусів, кросвордів, запитань. Особливої популярності в соціальній роботі набули такі види тестів: на досягнення, на інтелект, на креативність, на особистісні характеристики та ін.

4) Вимірювання. Як метод являє собою систему фіксацій та реєстрації кількісних характеристик об'єкта, який вивчається. Метод вимірювання знаходить своє відображення у математичному відтворенні кількісних та якісних характеристик об'єкту у процесі проведення експерименту. Цінність цього методу полягає у тому, що він дає точні кількісні показники об'єкта вивчення. Для досліджень у системі соціального захисту процедура вимірювання пов'язана з показниками: статистичними, звітними, плановими та ін. Метод вимірювання потребує забезпечення таких основних елементів: об'єкт вимірювання, критерії, методики вимірювання, різноманітні вимірювальні прилади.

5) Вивчення літератури та інших джерел. Вивчення літератури, документів, матеріалів на електронних носіях та інших джерел, що містять факти,

які характеризують історію та сучасний стан об'єкта, що вивчається, має на меті збір початкової інформації, створення вихідної концепції про предмет дослідження, з'ясування невисвітлених аспектів у розробці проблеми. Ретельне вивчення літератури допомагає розділити відоме і невідоме, накопичити і зафіксувати відомі науці факти, а отже, дає змогу більш чітко окреслити проблему, що вивчається. Розпочинаючи роботу над літературою, дослідник має скласти списки літератури, яку необхідно вивчити. Список має включати книги, фахові журнали, статті у збірках, довідково-бібліографічні видання, автореферати дисертацій. Важливим джерелом фактичного матеріалу може стати різноманітна документація закладів соціального захисту. Під час вивчення літературних джерел важливо керуватися поставленою метою, і відповідно до неї, окреслювати показники для збору даних та форми їх оформлення (схеми, діаграми, таблиці, вибірки тощо). Слід пам'ятати, що ґрунтована літературна база дослідження – важлива умова його об'єктивності та глибини.

Отже, в цьому розділі ми розглянули явище сімейного насильства, підтвердили, що воно існує з часів виникнення людства, ознайомились з понятійним апаратом стосовно теми і вказали методи і принципи, які будуть використані під час дослідження теми.

РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

2.1. Поняття, принципи та суб'єкти координації діяльності у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Експерти Ради Європи визначили основні чинники, які можуть завадити ефективному системному реагуванню на насильство, а саме: • часто основна увага під час реагування на факти домашнього насильства та насильства за ознакою статі зосереджується на кривдникові, а не на постраждалій особі; • залучення занадто багатьох різних соціальних служб може негативно впливати на ефективність роботи; • мляве реагування правоохоронних органів на випадки насильства та відсутність координації їхніх дій з іншими органами у таких випадках; • постраждала особа не має можливості безоплатно отримати медичні послуги; • нечіткість і заплутаність системи реагування на факти насильства та направлення постраждалих для отримання додаткових послуг як для самої постраждалої особи, так і для залучених суб'єктів; • службам загальної підтримки постраждалих осіб бракує людських та фінансових ресурсів; • навіть у тих місцях, де служби спеціальної підтримки жінок існують, їхня кількість є дуже обмеженою; • відсутній відповідний механізм направлення на отримання спеціалізованої консультаційної допомоги (психологічна, правова консультація тощо); реагування на факти насильства здійснюється без урахування оцінки ризиків продовження чи повторного вчинення насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення, а також смерті постраждалої особи.

Міжвідомча взаємодія під час здійснення запобіжної діяльності та при безпосередньому реагуванні на конкретні факти домашнього насильства дозволяє досягти низки позитивних результатів: • постраждалі особи отримують необхідні допомогу, захист і підтримку завдяки низці ефективних, своєчасних і послідовних

послуг; • покращиться якість послуг, які надаються постраждалим особам, і знизиться ризик повторного вчинення насильства: завдяки навчанню (у тому числі спільному) фахівці всіх залучених до запобігання та протидії домашньому насильству суб'єктів отримають необхідні знання і навички та зможуть надати ефективну допомогу та послуги, адаптовані до потреб конкретної постраждалої особи; • підвищиться довіра постраждалих осіб, зросте їх готовність звернутися за допомогою до уповноважених установ (організацій) і кількість таких звернень; • приведе до глибоких і стійких змін і допоможе забезпечити нетерпиме ставлення до будь-яких проявів домашнього насильства як на рівні окремої громади, так і на загальнодержавному рівні.

Необхідність міжвідомчої взаємодії закріплена у міжнародних стандартах, так Стаття 18 Стамбульської конвенції закріплює необхідність забезпечення ефективної співпраці між усіма державними органами, у тому числі судами, прокуратурою, правоохоронними органами, місцевими та регіональними органами влади, а також неурядовими організаціями та іншими відповідними органами та організаціями, які здійснюють захист та підтримку постраждалих та свідків усіх форм насильства, на які поширюється дія цієї Конвенції, у тому числі шляхом направлення таких осіб до загальних та спеціалізованих служб підтримки. В Україні ця норма імплементована шляхом закріплення відповідних положень як у Законі «Про запобігання та протидію домашньому насильству», так і у підзаконних нормативноправових актах.

Міжвідомча взаємодія у сфері запобігання та протидії домашньому насильству ґрунтується на базових принципах:

1. Підхід, орієнтований на потреби постраждалої особи. Для всіх суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, пріоритетними повинні бути права, потреби і побажання постраждалої особи.
2. Партнерство. Міжвідомче реагування на домашнє насильство передбачає ефективну співпрацю і координацію залучених установ та організацій.
- 3.

Колективне управління. Розробка стратегій, планів дій на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях, а також програм для постраждалої особи; їх реалізація, моніторинг та коригування повинні здійснюватися на основі колективної участі. 4. Стратегічне планування. Запобігання та протидія домашньому насильству ґрунтується на загальних міжвідомчих стратегіях, з конкретними цілями і діями, закріпленими у програмах у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, розроблених та затверджених з урахуванням особливостей кожного конкретного регіону. 5. Комплексні послуги. Виходячи з наявних проблем та потреб постраждалої особи послуги мають надаватися через єдину для клієнтів контактну особу, яка приводить їх до повного пакету соціальних, медичних, правових, освітніх та інших послуг, максимально зосереджених місці, територіально зручному для клієнтів.

6. Запобігання. Ефективний комплексний підхід, окрім іншого, визначає за пріоритет запобігання домашньому насильству. 7. Звітування. Усі залучені до діяльності у сфері запобігання та протидії домашньому насильству органи та установи повинні забезпечити звітування її співробітників щодо здійснених заходів на виконання узгоджених програм і дотримання цих базових принципів у їх роботі. 8. Стійкість. Незважаючи на політичні зміни, плинність або незаінтересованість кадрів, у випадку необхідності міжвідомчого реагування на домашнє насильство, залучені установи та організації повинні забезпечити всі умови для реалізації і підтримки цього підходу.

Постає питання щодокоординації діяльності у сфері запобігання та притидії домашньому насильству. Це забезпечення взаємоузгодженої діяльності суб'єктів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спрямованої на забезпечення системного підходу при реалізації державної політики у цій сфері на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівні. Координація передбачає забезпечення комунікації та ефективної взаємодії різних суб'єктів та полягає в діяльності під керівництвом координатора з оперативного управління діяльністю

декількох суб'єктів координації для досягнення єдиної мети найбільш ефективним чином.

Координація діяльності суб'єктів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству здійснюється на основі: • дотримання законності; • рівності всіх учасників координаційної діяльності при постановці питань, внесенні пропозицій, розробці рекомендацій та проведенні заходів; • самостійності кожного суб'єкта в межах наданих йому законодавством повноважень при виконанні узгоджених рішень, рекомендацій і проведенні заходів; • об'єктивності; • гласності. Основним принципом організації та здійснення координації є дотримання законності, що включає в себе безумовне і точне виконання всіма суб'єктами чинного законодавства, забезпечення захисту прав і законних інтересів людини і громадянина. Іншим основним принципом координації є рівність усіх учасників координаційної діяльності при постановці питань, внесенні пропозицій, розробці заходів і прийнятті рішень. Координація діяльності суб'єктів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству здійснюється за організуючої ролі координаторів в органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування, на яких покладено функції щодо забезпечення рівності прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі. Спільні рішення виконуються кожним суб'єктом самостійно, в межах його компетенції, властивими йому способами і методами. Принципом координації є також її об'єктивність. Узгоджена робота у сфері запобігання та протидії домашньому насильству має базуватися на достовірних даних щодо стану, динаміки і структури цього явища, з урахуванням об'єктивних закономірностей і процесів, що відбуваються в конкретному регіоні, районі, громаді. Важливе значення має принцип гласності координаційної діяльності, що забезпечує інформованість органів влади і населення про діяльність суб'єктів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству тією мірою, якою вона не суперечить вимогам законодавства про захист прав і свобод людини і громадянина.

Відповідно до п.8 «Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі», координацію заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі та моніторинг їх реалізації на місцевому рівні здійснюють уповноважені особи (координатори) в органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування, на яких покладено функції щодо забезпечення рівності прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі.

Для забезпечення ефективної координації міжвідомчої взаємодії у сфері запобігання та протидії домашньому насильству необхідно зробити декілька кроків:

1. Підготовчий етап:

– Сформувати організаційний комітет (робочу групу) з утворення дорадчого органу з міжвідомчої взаємодії у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

– Розробити проект рішення про створення дорадчого органу з міжвідомчої взаємодії у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

– Визначити спосіб його офіційного затвердження (розпорядженням відповідного органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування або рішенням координаційної ради).

– Визначити склад цього дорадчого органу (підготувати та надіслати листи до суб'єктів взаємодії щодо кандидатур, узгодити пропозиції щодо кандидатур, провести з ними бесіду або спільну зустріч).

– Розробити, детально обговорити та погодити з членами координаційного органу текст положення про дорадчий орган.

2. Етап затвердження:

– Ухвалити рішення про створення дорадчого органу з питань забезпечення міжвідомчої співпраці щодо реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі на

регіональному рівні, узгодженості заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, підвищення їх ефективності, координації проведення інформаційно-просвітницьких заходів, розроблення пропозицій щодо вдосконалення законодавства та практики його застосування, в якому також затвердити персональний склад та положення про дорадчий орган.

3. Етап планування діяльності:

– За участі усіх заінтересованих суб'єктів визначити стратегічні цілі міжвідомчої взаємодії на період 3–5 років.

– На основі визначених стратегічних цілей за участі членів координаційного органу розробити стратегічний план дій на період 3–5 років, детально його обговорити та погодити.

– Затвердити стратегічний план дій на період 3–5 років.

– З урахуванням стратегічних цілей міжвідомчої взаємодії та стратегічного плану дій підготувати проект плану спільних дій (спільного плану заходів) на рік, погодити його з усіма заінтересованими сторонами.

– Затвердити план спільних дій (спільний план заходів) на рік.

– Розробити та погодити з усіма заінтересованими сторонами план (календар) проведення засідань (зустрічей) дорадчого органу.

4. Робочий етап:

– Формувати та узгоджувати порядок денний засідань (зустрічей) дорадчого органу.

– Регулярно проводити засідання (зустрічі) дорадчого органу.

– Вести документацію засідання (зустрічі) дорадчого органу (списки присутніх, протоколи, рішення тощо).

– Установити наявні можливості суб'єктів у наданні постраждалим особам допомоги та захисту (зібрати точну та повну інформацію про наявні на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці заклади, установи та організації, які надають постраждалим особам допомогу та захист (соціальні

послуги, медичну, соціальну, психологічну, правову допомогу тощо), узагальнити її та розповсюдити серед суб'єктів взаємодії).

– Розробити і впровадити рекомендації та алгоритми взаємодії суб'єктів при реагуванні на випадки насильства на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

– Моніторити стан виконання суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, поставлених завдань у процесі реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

– З'ясувати проблемні питання у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та вживати вичерпні заходи для їх вирішення.

– Надавати методичну та практичну допомогу суб'єктам, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

– Здійснювати моніторинг виконання рішень дорадчого органу.

В процесі роботи дорадчий орган може стикатися з багатьма чинниками, які можуть перешкоджати ефективній роботі:

- декларативний характер самого дорадчого органу;
- відсутність чіткого механізму реалізації прийнятих рішень і відповідальності за їх виконання;

- домінування у складі дорадчого органу незаінтересованих в її роботі або некомпетентних осіб;

– часта змінюваність представників органів влади у складі дорадчого органу (зокрема, й через зміни політичної ситуації);

– незлагодженість, низька здатність до вироблення послідовної політики після оновлення влади;

– відсутність системності в роботі дорадчого органу;

- відсутність необхідних ресурсів для підтримання роботи дорадчого органу на щоденному рівні;
- низька мотивація, незаінтересованість членів дорадчого органу в участі в її роботі;
- відсутність лідерів у структурі керівництва дорадчим органом;
- невміння представників влади повною мірою відстоювати свої ідеї та пропозиції;
- низький рівень комунікації та відсутність прозорості у діяльності дорадчого органу;
- відсутність співробітництва, конкуренція між представниками різних гілок влади, місцевих органів влади, громадськості та бізнесу, які входять до складу дорадчого органу.

Проте, від досвіду та професіоналізму координатора залежатиме успішна діяльність дорадчого органу.

2.2. Нормативно-правові аспекти попередження та протидії домашньому насильству.

Протягом останніх років Україна пододала значний шлях у створенні системи запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі. У справі оновлення вітчизняного законодавства в частині протидії домашньому насильству наша країна орієнтується на положення ключового документу, яким є Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція), підписана у 2011 році. Її особливістю є те, що в ній містяться не тільки норми декларативного характеру, а й конкретні зобов'язання для країн-учасниць, що передбачають заходи з удосконалення законодавства та правозастосовної практики із запобігання та

протидії домашньому насильству, захисту постраждалих осіб і забезпечення відповідальності кривдників.

Підписання Конвенції стимулювало роботу з її імплементації в національне законодавство. Проте станом на липень 2020 року її ще не ратифіковано. Завдяки наполегливій та ефективній співпраці державних органів, міжнародних інституцій, організацій громадянського суспільства було прийнято важливі нормативні акти, які фактично створили фундамент для побудування чіткої системи запобігання та протидії домашньому насильству. Прийнято закони України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами», «Про соціальні послуги». Внесені зміни до законів України «Про охорону дитинства», «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», «Про безоплатну правову допомогу», «Про судовий збір», «Про Національну поліцію». Схвалено Концепцію державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2023 року.

Для роз'яснення застосування норм законодавства в практичній площині Кабінетом Міністрів України був затверджений Порядок взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі. Ним визначається механізм взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, спрямованої на забезпечення комплексного інтегрованого підходу до подолання насильства та сприяння реалізації прав осіб, постраждалих від насильства, шляхом:

- запобігання насильству;
- ефективного реагування на факти насильства;
- надання допомоги та захисту постраждалим особам;

- забезпечення відшкодування заподіяної шкоди;
- належного розслідування фактів насильства та притягнення кривдників до передбаченої законом відповідальності.

Постановами Кабінету Міністрів України були затверджені типові положення про спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб: про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі; про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі; про денний центр соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі; про спеціалізовану службу первинного соціально-психологічного консультування осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі.

Також наказом Міністерства соціальної політики України було затверджене Положення про Державну установу «Кол-центр Міністерства соціальної політики України з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей».

З метою захисту життєво важливих інтересів постраждалих осіб, у тому числі дітей, запобігання повторним випадкам насильства, забезпечення здійснення заходів у сфері запобігання та протидії насильству, обліку випадків насильства, узагальнення та аналізу інформації про насильство, надання комплексної та своєчасної допомоги постраждалим особам, координації діяльності суб'єктів шляхом оптимізації інформаційної взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству, постановою Кабінету Міністрів України було затверджено Порядок формування, ведення та доступу до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі.

Також було прийнято ряд підзаконних актів для суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі. Зокрема, наказом Міністерства охорони здоров'я було затверджено

Порядок проведення та документування результатів медичного обстеження постраждалих осіб від домашнього насильства або осіб, які ймовірно постраждали від домашнього насильства, та надання їм медичної допомоги. Порядком роз'яснено дії фахівців медичної галузі всіх форм власності та затверджено форми документування, що розглядатимуться як докази факту вчинення насильства. Міністерством освіти та науки розроблено ряд методичних рекомендацій для учасників освітнього процесу щодо запобігання та протидії насильству, виявлення, реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників з іншими органами та службами.

Наказом МОН було затверджено Положення про психологічну службу у системі освіти України, працівники якої надають послуги постраждалим від домашнього насильства дітям та дітям-кривдникам та працюють з усіма учасниками освітнього процесу (здобувачами освіти, надавачами освіти, батьками або особами, що їх замінюють). З метою реагування на випадки домашнього насильства, протидії та притягнення до відповідальності кривдників Міністерством внутрішніх справ розроблено та затверджено ряд документів: Порядок винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника.

Документ визначає процедуру винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника та передбачає форму бланку для нього. Порядок взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України. Відповідна процедура проводиться з метою недопущення повторного вчинення домашнього насильства, забезпечення контролю за дотриманням кривдником тимчасових обмежень його прав та виконанням обов'язків, покладених на нього у зв'язку зі вчиненням домашнього насильства.

Спільним наказом Міністерства внутрішніх справ та Міністерства соціальної політики затверджено Порядок проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства, що визначає процедуру проведення оцінки вірогідності продовження чи повторного вчинення домашнього насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення, а також смерті постраждалої особи, з метою визначення ефективних заходів реагування, спрямованих на припинення такого насильства та попередження його повторного вчинення. Оцінку ризиків вчинення домашнього насильства проводить поліція при виїзді на місце події та фіксує у спеціальній формі, що додається до Порядку. Наказом Міністерства соціальної політики затверджено Типову програму для кривдників, якою передбачено комплекс заходів за результатами оцінки ризиків, спрямованих на зміну насильницької поведінки кривдника, формування у нього нової, неагресивної моделі поведінки у приватних стосунках, відповідального ставлення до власних вчинків та їхніх наслідків, до виконання батьківських обов'язків, на викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків.

Основним нормативно-правовим актом в Україні, що регламентує запобігання та протидію домашньому насильству, є Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (див. додаток 1). Розглянемо його положення в контексті роботи з кривдниками. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначає організаційно-правові засади запобігання та протидії домашньому насильству, основні напрями реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спрямовані на захист прав та інтересів осіб, які постраждали від такого насильства. Закон визначає загальне поняття домашнього насильства та окремих його видів: фізичного, сексуального, психологічного, економічного, а також інші категорії, пов'язані з цим явищем. У інших законодавчих актах терміни вживаються у значеннях, наведених у статті 1 цього Закону.

Домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що їй постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь.

Економічне насильство – форма домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру.

Психологічне насильство – форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи.

Сексуальне насильство – форма домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності.

Фізичне насильство – форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру.

Важливо зазначити, що часто кривдники не визнають дії, що вони їх учиняють, як прояви домашнього насильства. Тому при роботі з ними варто акцентувати на вищевикладених визначеннях. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» регулює правовідносини, що виникають у процесі запобігання та протидії домашньому насильству. Коло осіб, на яких поширюються норми Закону, розширено.

Відповідно до статті 3 Закону дія законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству, незалежно від факту спільного проживання, поширюється на таких осіб: подружжя; колишнє подружжя; наречені; мати (батько) або діти одного з подружжя (колишнього подружжя) та інший з подружжя (колишнього подружжя); особи, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у шлюбі між собою, їхні батьки та діти; особи, які мають спільну дитину (дітей); батьки (мати, батько) і дитина (діти); дід (баба) та онук (онука); прадід (прабаба) та правнук (правнучка); вітчим (мачуха) та пасинок (падчерка); рідні брати і сестри; інші родичі: дядько (тітка) та племінник (племінниця), двоюрідні брати і сестри, двоюрідний дід (баба) та двоюрідний онук (онука); діти подружжя, колишнього подружжя, наречених, осіб, які мають спільну дитину (дітей), які не є спільними або всиновленими; опікуни, піклувальники, їхні діти та особи, які перебувають (перебували) під опікою, піклуванням; прийомні батьки, батьки-вихователі, патронатні вихователі, їхні діти та прийомні діти, діти-вихованці, діти, які проживають (проживали) в сім'ї патронатного вихователя.

Так само норми Закону поширюються і на інших родичів, інших осіб, які пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки, за умови спільного проживання, а також на суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Визначення, що стосуються постраждалих осіб та кривдників: особа, яка постраждала від домашнього насильства (далі – постраждала особа), – особа, яка зазнала домашнього насильства у будь-якій формі; дитина, яка постраждала від домашнього насильства (далі – постраждала дитина), – особа, яка не досягла 18 років та зазнала домашнього насильства у будь-якій формі або стала свідком (очевидцем) такого насильства; дитина-кривдник – особа, яка не досягла 18 років та вчинила домашнє насильство у будь-якій формі; кривдник – особа, яка вчинила домашнє насильство у будь-якій формі.

Важливою нормою є те, що у здійсненні заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, зокрема у виявленні фактів домашнього насильства, наданні допомоги та захисту постраждалим особам, а також у роботі з кривдниками, можуть брати участь підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, громадські об'єднання та іноземні неурядові організації, фізичні особи – підприємці, які відповідають критеріям діяльності суб'єктів, що надають соціальні послуги, а також фізичні особи, які надають соціальні послуги, у тому числі послуги патронату над дітьми.

Норми Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», з урахуванням основних засад запобігання та протидії домашньому насильству, насамперед орієнтовані на надання дієвої допомоги та захисту постраждалим особам. Важливою у цьому аспекті є організація роботи з кривдниками. У статті 24 визначені спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству: терміновий заборонний припис стосовно кривдника – спеціальний захід протидії домашньому насильству, що застосовується уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України як реагування на факт домашнього насильства та спрямований на негайне припинення домашнього

насильства, усунення небезпеки для життя і здоров'я постраждалих осіб та недопущення продовження чи повторного вчинення такого насильства. Виноситься працівниками поліції на основі здійснення оцінки ризиків у місці вчинення домашнього насильства терміном до 10 діб; обмежувальний припис стосовно кривдника – встановлений у судовому порядку захід тимчасового (на строк від одного до шести місяців) обмеження прав чи покладення обов'язків на особу, яка вчинила домашнє насильство, спрямований на забезпечення безпеки постраждалої особи.

Може ініціюватися перед судом працівниками поліції, постраждалою особою, законними представниками постраждалих осіб; взяття на профілактичний облік кривдника – здійснення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України організаційнопрактичних заходів щодо контролю за поведінкою кривдника з метою недопущення повторного вчинення домашнього насильства, за дотриманням ним тимчасових обмежень його прав та виконанням обов'язків, покладе них на нього у зв'язку із вчиненням домашнього насильства та проведення з ним профілактичної роботи.

Уповноважений підрозділ поліції бере на профілактичний облік кривдника протягом доби з моменту виявлення факту вчинення ним домашнього насильства на встановлений законодавством строк і проводить з ним профілактичну роботу; направлення кривдника на проходження Програми для кривдників – комплекс заходів, що формується на основі результатів оцінки ризиків та спрямований на зміну насильницької поведінки кривдника, формування у нього нової, неагресивної психологічної моделі поведінки у приватних стосунках, відповідального ставлення до своїх вчинків та їх наслідків, у тому числі до виховання дітей, на викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків.

Важливо зазначити, що відповідно до статті 28 Закону кривдника може бути направлено судом на проходження Програми для кривдників на строк від трьох місяців до одного року у випадках, передбачених законодавством, а також кривдник

повинен мати можливість відвідувати Програму для кривдників за власною ініціативою на добровільній основі.

Ведення обліку дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах (у тому числі з підстав вчинення домашнього насильства над дитиною, жорстокого поводження з нею або загрози його вчинення), та забезпечення соціального захисту таких дітей передбачено Порядком ведення службами у справах дітей обліку дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, затвердженим наказом Мінсоцполітики України від 20 січня 2014 року № 27.

Оскільки індивідуальний план соціального захисту дитини, яка перебуває у складних життєвих обставинах, має містити усі завдання і заходи стосовно дитини та здійснення соціальної роботи з нею та її сім'єю, доцільно відображати в ньому і проходження Програми для кривдників батьками або тим, хто вчинив домашнє насильство щодо дитини.

Посадові та службові особи, визнані винними у порушенні вимог законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, несуть відповідальність відповідно до закону. Постраждала особа та кривдник мають право на оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, у порядку, встановленому законодавством. Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» внесені зміни до низки законодавчих актів України, в яких насамперед приведено у відповідність використання термінології, вдосконалено процедуру притягнення кривдника до відповідальності за невиконання спеціальних заходів, розгляду справи щодо винесення обмежувального припису у випадку домашнього насильства в суді, а також доповнений перелік осіб, що можуть отримувати безоплатну правову допомогу, тощо.

2.3. Світовий досвід у профілактиці домашнього насильства.

Сьогодні різноманітні прояви насильства в сім'ї є проблемою не лише в Україні, але й у більшості зарубіжних країн. За даними Організації економічного співробітництва та розвитку за 2019 рік, законодавство жодної з країн світу не захищає повністю від домашнього насильства, а в деяких державах це взагалі не вважається злочином. Відсоток жінок, які хоча б раз у житті зазнавали фізичного та/або сексуального насильства в сім'ї, варіює від 9,8% (Швейцарія) до 85% (Пакистан). Так, Рада Європи припускає, що в державах-членах кожна четверта-п'ята жінка хоча б один раз у своєму дорослому житті пройшла через фізичне насильство, і більше ніж кожна десята були жертвами сексуального насильства із застосуванням сили. Ця проблема є більш гострою для економічно недостатньо розвинених країн, при цьому жінки в цих країнах із більшою вірогідністю визнають таке насильство над собою виправданим. Так, відсоток жінок, що повідомили про те, що вони хоча б раз у житті зазнавали насильства з боку членів своєї сім'ї, варіюється від 15% у Японії до 71% в Ефіопії. За іншими даними, рівень насильства над жінками в сім'ї становить близько 23% у Швеції, 4% у Японії та Сербії, 30–54% у Бангладеш, Ефіопії, Перу й Танзанії [38, с 63].

Відповідно до даних ООН (ЮНІСЕФ) у світі три чверті дітей віком 2-4 роки регулярно страждають від жорстокої дисципліни з боку батьків чи інших опікунів, для 42% батьків емоційне насилля над дітьми є допустимим у навчальних цілях. Із 87 тисяч жінок, які були навмисно вбиті 2017 року в усьому світі, більше половини були вбиті своїми партнерами або членами сім'ї, що означає, що 137 жінок у світі щодня гинуть від рук члена власної родини.

У США жінка страждає від фізичного насилля кожні 18 хвилин. За статистикою, 62% убивств жінок було вчинено їхніми чоловіками. У Перу 70% усіх зареєстрованих злочинів становить фізичне насильство в сім'ї. Значного поширення набуло сексуальне насильство: у Канаді, Новій Зеландії, США та Великій Британії кожна шоста жінка була зґвалтована [38, с.90]. Вихідні положення міжнародних

стандартів у сфері боротьби з домашнім насильством ґрунтуються на глибокому усвідомленні неприпустимості подібного насильства, яке є грубим порушенням прав людини. Слід зазначити, що дотепер фактично відсутні комплексні міжнародні правові акти, які б системно закріпили міжнародні стандарти здійснення попередження домашнього насильства. Більшість міжнародних актів спрямовані на утвердження гендерної рівності та попередження насильства щодо дітей та жінок (наприклад, Конвенція ООН про права дитини та Декларація про викорінення насильства проти жінок). Важливість цих документів важко переоцінити, адже саме насильницькі прояви щодо жінок та дітей складають сьогодні абсолютну більшість проявів домашнього насильства. Зарубіжні вчені пов'язують причину насильства у сім'ї з насильством щодо самих батьків у дитинстві (50% сімей, у яких і батько, і мати піддавались насильству у сім'ї, самі чинять насильство щодо своїх дітей) [65].

Характерною особливістю законодавства Німеччини в зазначеній сфері є орієнтація на вилучення особи, що здійснила насильство в сім'ї, з родини. Відповідно до законодавства Німеччини така особа має залишити житлове приміщення за наказом поліції на строк до 10 днів [69]. Крім того в Німеччині функціонують серед підрозділів кримінальної поліції так звані відділи уповноважених у справах про насильство у сім'ї, які й розглядають справи про домашнє насильство [69]. Розширивши знання в зазначеній сфері, працівники цих підрозділів більш ефективно проводять розслідування та виявляють факти обставин вчинення домашнього насильства, налагоджують контакт із жертвою та особою-агресором для припинення в подальшому випадків насильства.

Варто зазначити, що досвід вилучення особи, яка здійснила насильство в сім'ї, з родини також практикують такі країни Європи, як Австрія, Іспанія, Нідерланди, Чехія, Швеція та інші [65]. Цікавими є норми Закону Німеччини «Про побутове насильство», відповідно до яких потерпілій особі надається право правової претензії на виділення квартири. Так, у разі заподіяння фізичної шкоди здоров'ю або обмеження свободи і, за певних умов, у разі виникнення загрози

такого порушення суд може зобов'язати кривдника звільнити квартиру незалежно від того, в шлюбі партнери чи ні; навіть власник квартири або єдиний квартиронаймач, орендар, який вчиняє насильство, може бути примусово відселений від жертви [65]

Слід звернути увагу на можливість застосування судом таких спеціальних заходів, як заборона входження до свого будинку (квартири), неможливість перебування біля нього ближче відстані, що встановив суд, обмеження контактів з дітьми, жінкою, іншою особою, що стала потерпілою від насильства в сім'ї, заборона наближення до потерпілих осіб, зустрічі з ними й намагання контактувати з ними, використовуючи мобільні та інші способи зв'язку [38]. У свою чергу в Австрії діяльність щодо запобігання та протидії домашньому насильству ґрунтується на таких принципах [65]: – життя в середовищі, безпечному від насильства (включно із домашнім), – це невід'ємне право людини; – домашнє насильство – це каране діяння, а не «сімейна справа»; – захист кожному гарантовано законом.

Поліція (відповідно до Федеральних Законів «Про захист від насильства» та «Про поліцію безпеки») уповноважена винести (за наявності відповідних підстав) заборонний припис, згідно з яким особа, яка становить небезпеку для оточуючих (членів сім'ї, співмешканців тощо), а її поведінка свідчить про наявний (чи потенційний) ризик вчинення посягань проти життя, здоров'я, свободи особи тощо, видаляється з місця проживання (незалежно від родинних зв'язків та права власності) із заборною повертатись туди, вилученням ключів та визначенням (тимчасово) іншого місця проживання (у разі опору кривдника до нього застосовують заходи поліцейського примусу).

Якщо вік жертви не досягає 14 років, кривднику забороняється також наближатись менше ніж на 50 метрів до закладу освіти чи соціального захисту, де перебуває жертва [38].

Варто зауважити, що ухвалення Францією Закону від 4 квітня 2006 року № 2006-399 «Про посилення попередження і покарання за насильство в сім'ї або у відношенні неповнолітніх» стало початком активної протидії домашньому насильству. Особливістю цього Закону стала можливість суддів у справах сім'ї видавати спеціальні постанови, які забезпечують безпеку жертв сімейного насильства.

Такі постанови дають змогу жінці, яка стала жертвою насильства у сім'ї, змінити місце проживання або вилучити чоловіка з місця проживання. Зокрема у Франції ефективно налагоджена взаємодія підрозділів поліції з «гарячою мобільною лінією», що дає змогу оперативно прибувати на місце вчинення насильства в сім'ї. Крім того, підрозділи поліції мають право негайно вилучати осіб, що вчинили насильство в сім'ї, із місця спільного проживання з потерпілою особою, а суд може призначати такий захід протидії насильству в сім'ї, як використання електронних ОРБ-браслетів. За допомогою цих браслетів поліція отримує сигнал про те, що особа, яка вчинила насильство в сім'ї, наближається до потерпілої, і можуть негайно реагувати на це [65].

У Бельгії правоохоронні органи, реагуючи на випадки домашнього насильства, також дотримуються принципу «Хто б'є – мусить піти». Чинний Закон «Про тимчасову заборону доступу до помешкання у випадку домашнього насильства» уповноважує прокурора винести постанову про примусове видалення кривдника з певного місця проживання за наявності безпосередньої загрози безпеці однієї чи декількох осіб, які проживають там само, та заборону повернення туди чи встановлення контакту з визначеними особами терміном до 10 діб. Упродовж зазначеного часу справу про домашнє насильство має розглянути суд, який має право скасувати встановлену заборону чи продовжити її на строк до трьох місяців. Порушення умов такої заборони визнається злочином [38].

Крім цього, з метою зменшення латентності випадків домашнього насильства було змінено чинний Кримінальний кодекс Бельгії: лікарі, фармацевти, акушерки

та інші особи, зобов'язані зберігати таємницю, що стала відомою їм при виконанні професійних обов'язків, не несуть кримінальної відповідальності за розголошення інформації, що пов'язана з домашнім насильством (якщо таке розголошення мало форму повідомлення до правоохоронних органів) [27].

Поряд із цим варто зазначити, що відповідно до законодавства Польщі за вчинення насильства в сім'ї особа притягується лише до кримінальної відповідальності. Так, відповідно до ст. 207 КК Польщі той, хто знущується шляхом фізичного чи психічного впливу над найближчою особою або над іншою особою, яка є в постійній чи тимчасовій залежності від винного, або над малолітньою чи безпорадною особою у зв'язку з її психічним або фізичним станом, підлягає покаранню позбавленням волі на строк від 3 місяців до 5 років [13].

Заслуговує на увагу процедура «Сині Хартії», що провадиться й реалізується поліцією у зв'язку з ґрунтовними підозрами існування насильства в сім'ї. Ця процедура передбачена Розпорядженням Головного коменданта поліції від 18 лютого 2008 року № 162 «Щодо методів і форм виконання поліцією завдань у зв'язку з насильством в сім'ї в рамках процедури «Сині Хартії»».

Зазначена процедура в Польщі є дуже ефективним заходом протидії насильству в сім'ї. Це пояснюється тим, що жоден випадок учиненого насильства агресором не залишається без уваги, супроводжується плідною роботою поліції, що здійснює низку заходів, направлених на викоренення насильства в конкретній сім'ї. Також позитивним моментом досвіду Польщі є запровадження в рамках процедури «Сині Хартії» заповнення «Карти Б», яку жертва насильства в сім'ї заповнює у спокійній обстановці після того як поліція вжила необхідних заходів щодо агресора. Адже у стресовому стані після акту вчинення насильства в сім'ї потерпіла особа не завжди може адекватно реагувати на запитання поліції й надавати потрібні їй свідчення, що допоможуть поліціантам виробити правильну стратегію боротьби з насильством саме в цій конкретній родині [10].

Закон Греції «Про боротьбу із домашнім насильством» насамперед спрямований на захист основних прав жінок та дітей, протидію фізичному та сексуальному насильству, а також на забезпечення підтримки й допомоги жертвам домашнього насильства. Відповідно до його положень заподіяння шкоди здоров'ю (спричинення тілесних ушкоджень, побоїв тощо) у сім'ї вважається обтяжуючою обставиною (так само як і посягання на жінку, яка завідомо для винного перебуває у стані вагітності), а також зазначаються тут криміналізоване сексуальне насильство щодо подружжя, інтимного партнера та тілесні покарання дітей, запроваджені заходи захисту (як юридичного, так і фізичного) жертв домашнього насильства, заборонний припис (згідно з яким виключається доступ кривдника для місця проживання / перебування жертви та (або) її близьких родичів, навчання дітей тощо) і програма психологічної корекції для кривдників [4].

У Норвегії особлива увага приділяється захисту та реабілітації жертви домашнього насильства. Відповідно до чинного законодавства на відповідний орган муніципальної влади покладається обов'язок надати жертві домашнього насильства (незалежно від статі) безкоштовний тимчасовий притулок (або інше місце проживання), забезпечити доступ до цілодобової телефонної гарячої лінії з метою порад та консультацій, а у робочий час – правову та психологічну допомогу, зв'язок із соціальними та іншими службами, розроблення персонального плану реабілітації (виходячи з першочергових потреб потерпілої особи). Окреме ставлення гарантується для неповнолітніх жертв (ураховуючи їх вік) [10].

Вивчення ситуації рівня домашнього насильства в різних країнах свідчать, що його наслідками можуть бути: загроза життю і здоров'ю особи чи завдання психологічної травми, яка в подальшому може негативно вплинути на сімейне життя жертви. Особливо тяжкі наслідки насильство завдає особистості дитини, яка стала його свідком або жертвою.

Крім того, варто зазначити, що схожість норм законодавства, які регулюють запобігання та протидію домашньому насильству у Європі, є не лише прагненням

реалізувати положення Стамбульської конвенції, а й спільними соціальними цінностями, що поставлені під охорону, – здоров'я та життя особи, спокій та благополуччя родини тощо. Європейський досвід, безперечно, має бути вивчений та проаналізований у нашій державі з метою уникнення можливих помилок і впровадження корисних напрацювань у подоланні домашнього насильства в Україні.

Підводячи підсумки другого розділу, в частині 2.1. було проаналізовано поняття, принципи та суб'єкти координації діяльності у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

У частині 2.2 ми розглянули нормативно-правові аспекти попередження та протидії домашньому насильству.

У частині 2.3 ми проаналізували світовий досвід у профілактиці домашнього насильства.

РОЗДІЛ 3.

УДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

3.1. Аналіз участі громадських об'єднань у протидії насильству в сім'ї.

В українській історіографії участь громадських об'єднань у сфері запобігання та протидії домашньому насильству висвітлювалася у працях Н. Шамрук, Л. Димитрової, К. Левченко, І. Гамбург та інших вчених. Різноманітні аспекти діяльності громадських інституцій розглядалися у дослідженнях О. Горбової, В. Галуцького, О. Ткаленко, які стосувалися загальної тематики домашнього насильства. Однак роль громадських організацій у сфері запобігання та протидії домашньому насильству в історіографії не досить висвітлена. Особливо це стосується напрямів роботи громадських організацій. Організаційно-правові засади діяльності громадських інституцій визначені Законами України «Про громадські об'єднання» від 22.03.2012 № 4572-VI, «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських утворень» від 15.05.2003 № 755-IV та іншими нормативно-правовими актами. Внутрішнім документом, який регулює роботу громадського об'єднання, є статут, що формулює місію організації, напрям її діяльності, права та обов'язки членів. Відповідно до Закону України від 07.12.2017 № 2229-VIII «Про запобігання та протидію домашньому насильству» громадські організації та іноземні неурядові організації потрапляють до категорії інших суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству [18]. Нині в Україні діють десятки організацій, які працюють у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. До найуспішніших громадських організацій, які мають великий досвід роботи на території України, можна віднести «Ла Страда-Україна», Український жіночий фонд. Зазначені організації попри

активну участь у протидії та запобіганні домашньому насильству в Україні активно співпрацюють із міжнародними й європейськими інституціями з метою впровадження кращого досвіду для подолання вказаного суспільно-негативного явища. Громадські організації, які працюють у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, можна розділити на три групи. До першої групи ми відносимо правозахисні організації. Наприклад, Українська Гельсінська спілка з прав людини здійснює постійний моніторинг дотримання прав людини. У сферу цього спостереження потрапляють також випадки домашнього насильства. До другої – організації, які відповідно до їх місії працюють для запобігання та протидії гендерно-зумовленому насильству. До цієї групи можна віднести Український жіночий фонд, громадську організацію «Ла Страда-Україна» та інші. У третю групу входять громадські об'єднання, які зосереджуються на захисті прав дітей (наприклад, всеукраїнський громадський центр «Волонтер»). Більшість громадських організацій, які працюють у сфері запобігання та протидії цьому негативному соціальному явищу, зосереджуються на гендерно-зумовленому насильстві. Це пояснюється тим фактом, що 90% випадків – це насильство чоловіків щодо жінок [17, с. 38]. Варто зазначити, що в західноєвропейських країнах, США та Канаді громадські організації відіграють важливу роль у запобіганні домашньому насильству та надають спеціалізовані форми підтримки постраждалим від такого насильства (наприклад, через гарячі лінії, які надають консультування із правових питань). При чому вони часто функціонують за рахунок коштів муніципального чи державного бюджету, зокрема у порядку соціального замовлення [42, с. 14]. Нині в Україні розгалужена діяльність неурядових організацій можлива лише завдяки підтримці міжнародних донорів. Наприклад, громадська організація «Ла Страда-Україна» створила національну телефонну «гарячу» лінію з питань запобігання насильству та захисту прав дітей і жінок завдяки фінансуванню від міжнародних фондів [42, с. 56]. Однак із 1 січня 2020 року в дію вступила нова редакція Закону України «Про соціальні послуги», яка

відносить громадські об'єднання до суб'єктів системи надання соціальних послуг [8]. Отже, для активного залучення неурядових організацій до надання послуг через соціальне замовлення потрібно прийняти ще низку підзаконних нормативно-правових актів та виробити чіткий механізм звітування громадських об'єднань. В Україні спеціалізовані послуги для жертв насильства частково забезпечують саме неурядові організації. Через брак довіри до державних установ постраждали від насильства частіше звертаються саме до них. Поширеним явищем є те, що співробітники правоохоронних органів, медичних установ і соціальних закладів можуть не володіти необхідними знаннями та навичками, необхідними для роботи з жертвами насильства та подальшого запобігання вчиненню злочину. Організації громадянського суспільства проводять навчальні заходи для фахівців, які працюють із проблемами домашнього насильства, здійснюють підготовку наукових та інформаційних матеріалів за вказаною темою. Неурядові організації активно працюють над проблемою відсутності достовірних даних про гендерно-зумовлене насильство. Важливою функцією громадських об'єднань є здійснення моніторингу реалізації державної політики із запобігання та протидії домашньому насильству та забезпечення достовірної статистики, яка стосується цієї соціальної проблеми. Подібні звіти є цінними для вдосконалення державної політики у цьому напрямі. Наприклад, у 2019 році громадська організація «Центр розвитку корпоративної соціальної відповідальності» та Фонд ООН у галузі народонаселення (UNFPA) опублікували дослідження «Гендерна рівність і відповідь на домашнє насильство в приватному секторі: заклик до дії» [6], яке проводилося з метою виявлення найбільш актуальних гендерних проблем. Окремо згадки заслуговують напрацювання структур ПРООН, які не належать до громадських ініціатив, однак активно залучені до розвитку спроможності організацій громадянського суспільства та органів державної влади, поглиблення їх співпраці. Так, у рамках проекту «Верховенство права та правосуддя на рівні громад у районах України, постраждалих від конфлікту» [9] ПРООН в Україні здійснив дослідження

інституційної спроможності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в Луганській області щодо запобігання та протидії гендерно-зумовленому та домашньому насильству. У травні 2020 року ООН Жінки в Україні (UN Women Ukraine) зробили дослідження становища та потреб жінок у контексті ситуації із COVID-19 в Україні, яке містило аналіз проблеми домашнього насильства через запровадження карантину [6].

Органи публічної адміністрації, які здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, залучають громадські об'єднання до співпраці. У процесі вдосконалення законодавства та нормативно-правових актів громадські інституції можуть надавати експертну підтримку. У 2012 році за підтримки ОКП ОБСЄ в Україні була створена робоча група за участю громадських організацій із розробки нового Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», який був ухвалений 7 грудня 2017 року [7]. За участі провідних громадських організацій і за підтримки міжнародних партнерів був розроблений комплексний пакет законодавчих змін, який призвів до позитивних змін в українському законодавстві [4, с. 4]. Порівняно із Законом України від 15.11.2001 № 2789-III «Про попередження насильства в сім'ї» це був важливий крок уперед. Також громадські організації намагаються активно впливати на вдосконалення законодавства через адвокаційні кампанії шляхом проведення різноманітних заходів (спільні робочі групи, проведення круглих столів, підготовка аналітичних записок чи доповідей тощо). Громадські організації через адвокаційні кампанії намагаються сприяти імплементації кращого міжнародного досвіду в українське законодавство. Вони докладають значних зусиль для ратифікації Стамбульської конвенції, яка в Україні відкладається вже протягом кількох років. Важливість Стамбульської конвенції зумовлюється тим, що вона сприяє впровадженню міжнародних стандартів і практик, які стосуються гендерно-зумовленого насильства, в українське законодавство. Вона детально перераховує види насильства проти жінок, пропонує змістовні визначення термінів; зобов'язує

державу до створення системи соціальної інфраструктури для підтримки постраждалих від насильства (притулки, «гарячі» лінії для жертв). Вказана конвенція встановлює механізм моніторингу ефективності застосування її положень на практиці; зобов'язує створити систему збору статистичних даних про випадки насильства, підтримувати відповідні дослідження; забороняє виправдовувати будь-які акти насильства культурою, звичаями, релігією, традиціями тощо [5, с. 100].

На жаль, в Україні попри активну адвокаційну кампанію низки громадських і міжнародних організацій Стамбульська конвенція так і не була ратифікована. Саме завдяки партнерству державних органів і неурядових організацій стало можливим впровадження низки законодавчих ініціатив; імплементація нових технологій соціальної роботи із профілактики насильства та надання допомоги його жертвам; організація навчання для фахівців, причетних до вирішення цієї проблеми. Громадські інституції можуть делегувати своїх представників до складу консультативно-дорадчих органів, які створюються при органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування, щоб у партнерстві працювати над вирішенням проблем у сфері протидії та запобігання домашньому насильству. Відповідно до законодавства неурядові організації можуть надавати допомогу й захист постраждалим особам. Вони створюють кризові центри та реабілітаційні центри для надання спеціальних послуг і консультацій [68, с. 45], беруть активну участь у розбудові соціальної інфраструктури для допомоги постраждалим.

Крім того, громадські об'єднання можуть бути залученими до соціально-виховної роботи із засудженими, які спрямовані на корекційні програми. Також важливу роль у протидії домашньому насильству відіграють юридичні клініки, які надають безкоштовні правові консультації, у тому числі і жертвам домашнього насильства. Громадські організації, які займаються питаннями протидії насильству в сім'ї, використовують засоби масової інформації для проведення інформаційно-просвітницьких кампаній, підвищуючи рівень знань про права та способи їх захисту

серед реальних чи потенційних жертв домашнього насильства. Загалом до основних форм діяльності громадських організацій можна віднести проведення навчальних заходів для працівників правоохоронних органів, вразливих категорій населення; реалізацію адвокаційних кампаній; проведення корекційних програм; здійснення дослідження та моніторингу; організацію роботи національних «гарячих ліній» з питань запобігання насильству в сім'ї; надання правової допомоги та юридичних консультацій. Щодо взаємодії між громадськими організаціями та державними органами, то можна виділити такі форми співпраці: надання експертної підтримки при розробленні та впровадженні адміністративно-правових норм або вдосконаленні законодавства, проведення координаційних нарад, обмін інформацією та даними моніторингу, спільне обговорення проблем, реалізацію спільних проектів. Громадські об'єднання складають важливу частину інфраструктури з протидії домашньому насильству та вирішення інших соціальних питань, однак з огляду на міжнародний досвід потребує вдосконалення система їх фінансування.

На нашу думку, доцільним є запровадження в українському законодавстві відсоткової філантропії, яка передбачає в наданні громадянам права на власний розсуд перераховувати на користь обраних ними організацій громадянського суспільства визначений відсотком сплаченого податку з прибутку. Незалежне фінансування дозволить їм активніше впливати на вирішення соціальних проблем. Наприклад, така система вже діє в Угорщині, Румунії, Італії, Польщі та низці інших європейських країн.

Таким чином, значення громадських об'єднань у протидії домашньому насильству є надзвичайно вагомим, адже саме вони активно сприяють підвищенню компетенцій державних органів у протидії домашньому насильству та надають спеціалізовані послуги постраждалим. У роботі неурядових організацій найбільш розвинутими напрямками є проведення освітніх програм, допомога постраждалим і проведення адвокаційних кампаній. Підвищення ефективності роботи громадських

організацій залежить від посилення їх співпраці із державними структурами. Також підвищення спроможності організацій громадянського суспільства вимагає вдосконалення законодавства, особливо це стосується їх фінансування та співпраці із суб'єктами публічної адміністрації в якості надавачів соціальних послуг.

3.2. Напрями роботи Національної поліції з попередження та протидії випадкам домашнього насильства (на прикладі м.Запоріжжя).

Якщо проаналізувати статистику випадків домашнього насильства, то за даними ООН (Всесвітньої організації охорони здоров'я), в середньому протягом року кожна шоста жінка зазнає насильства в сім'ї [17]. Федеріка Могеріні у своєму виступі з нагоди Міжнародного дня боротьби за ліквідацію насильства щодо жінок акцентувала увагу на тому, що кожна третя жінка у Європі стикалася з проявами фізичного або сексуального насильства [24]. Жінки у всьому світі потерпають від домашнього насильства більше, ніж від пограбувань та в автомобільних катастрофах, разом узятих [40]. Що стосується ситуації в Україні, то, за інформацією Національної поліції, у 2017 році надійшло майже 111 тисяч звернень із повідомленнями про вчинені злочини та інші події, пов'язані із домашнім насильством, 1 391 з них надійшло від дітей. За результатами розгляду зазначених звернень було складено 80,8 тисяч протоколів про адміністративні правопорушення (ст.172-2 КУпАП). У 2018 році кількість звернень із повідомленнями про домашнє насильство перевищила 115 тисяч, з них 1418 – від дітей. Всього за 2018 рік поліцією було складено 99,5 тисяч протоколів за ст.173-2 КУпАП [18].

Керівництво Департаменту патрульної поліції інформує, що за 9 місяців 2019 року в наслідок домашнього насильства загинули 777 осіб, протягом року до органів Національної поліції надійшло 115 тисяч звернень про випадки домашнього насильства. За цими зверненнями було складено понад 90 тисяч протоколів, винесено майже 9 тисяч заборонних приписів, які фактично є терміновою

невідкладною дією щодо припинення домашнього насильства. На теперішній час Національною поліцією взято на облік понад 67 тисяч кривдників, в ЄРДР зареєстровано майже 1 600 кримінальних проваджень щодо випадків домашнього насильства. Також поліція повідомляє, що в Україні від фізичного домашнього насильства страждає більш як 1,8 мільйона жінок. У випадках, коли домашнє насильство має місце стосовно дитини, близькі родичі дитини, її законні представники, а також орган опіки та піклування мають можливість звернутись до служби у справах дітей, до суду або органів поліції.

Так, у травні 2020 року кількість кримінальних справ, пов'язаних із домашнім насильством, становила 1511, натомість у травні 2019 року – вдвічі менше, 795. Згідно з інформацією ООН, близько 90% постраждалих від цієї проблеми в Україні – жінки. За даними статистики Мінсоцполітики України, мова йде про кожену п'яту жінку в Україні. Ситуація погіршилася і через самоізоляцію на карантині, а також інші супутні фактори – стрес, скорочення робочих місць, постійне перебування поряд з агресором у закритому просторі. Так, за даними ООН, щотримісяці карантину можуть приносити 15 мільйонів випадків насильства щодо жінок. В Україні ж кількість випадків насильства зросла на 40% і досягла понад 140 тисяч звернень за дев'ять місяців 2020 року. За інформацією Катерини Павліченко, заступниці міністра внутрішніх справ, працівники поліції за цей же період винесли близько 34 тисячі термінових заборонних приписів щодо осіб, які вчинили домашнє насильство. Вдвічі більше випадків домашнього насильства стало і в Запоріжжі.

За словами начальника Управління дільничних офіцерів поліції Департаменту превентивної діяльності Сергія Альошкіна, у березні 2020 року, за два тижні до локдауна, на лінію 102 надійшло близько 18 тисяч звернень громадян, які попередньо кваліфіковано як домашнє насильство. У середньому, за добу це становило 1600–1650 повідомлень. Вже з 12 березня по 7 квітня до Нацполіції надійшло близько 42 тисяч таких викликів, тобто близько 2000 звернень на добу. За

інформацією Національної поліції у Запоріжжі, за рік фіксується близько 6000 звернень з приводу вчинення домашнього насильства.

На кінець 2019 року, згідно з проектом Міністерства соціальної політики України, у 12 областях (у тому числі – в Запорізькій) створено 46 мобільних бригад соціально-психологічної допомоги, основною метою діяльності яких є виявлення та надання екстреної та планової допомоги особам, постраждалим від домашнього насильства та насильства за ознакою статі. До складу мобільної бригади соціально-психологічної допомоги входять два соціальних працівника та психолог. Усвідомлюючи важливість проблеми протидії домашньому насильству, в Україні активно проводяться заходи, спрямовані на створення законодавчої бази, яка з правового погляду забезпечить ефективну діяльність Національної поліції, а також інших правоохоронних структур в цьому напрямку.

Ст. 3 Конституції України гарантує людині, що її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, і що утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [30].

Важливе місце у цьому процесі посідає Національна поліція України. У п.18 ст.23 Закону України «Про Національну поліцію» закріплено положення, яке дає повноваження поліцейським «вживати заходів для запобігання та протидії домашньому насильству або насильству за ознакою статі» [6]. Також п. 4 Постанови Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 року №877 говорить про те, що «Національна поліція відповідно до покладених на неї завдань вживає заходів із запобігання та припинення насильства в сім'ї» [7]. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» відображає участь у вирішенні проблем домашнього насильства державних структур, підпорядкованих Міністерству внутрішніх справ України. Так, стаття 10 цього закону містить перелік повноважень Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, а саме: – виявлення фактів домашнього насильства та своєчасне

реагування на них; – прийом і розгляд заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства, у тому числі розгляд повідомлень, що надійшли до кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей, вжиття заходів для його припинення та надання допомоги постраждалим особам з урахуванням результатів оцінки ризиків у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спільно з Національною поліцією України; – інформування постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися; – винесення термінових заборонних приписів стосовно кривдників; – взяття на профілактичний облік кривдників та проведення з ними профілактичної роботи в порядку, визначеному законодавством; – здійснення контролю за виконанням кривдниками спеціальних заходів протидії домашньому насильству протягом строку їх дії; – анулювання дозволів на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів їх власникам у разі вчинення ними домашнього насильства, а також вилучення зброї та боєприпасів у порядку, визначеному законодавством; – взаємодія з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; – звітування центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення повноважень у цій сфері у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству [8]. Враховуючи достатньо високу латентність правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством, спроби приховати ці факти членами сім'ї, серйозні наслідки несвоєчасного реагування з боку відповідних структур – все це зобов'язує підрозділи Національної поліції оперативно та професійно вживати заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству. Усвідомлюючи важливість проблеми, аналізуючи стан скоєння правопорушень, пов'язаних із

домашнім насильством, вплив цього явища на стан правопорядку в державі, керівництво Національної поліції, згідно з Наказом від 30.08.2019 року №871, прийняло рішення про утворення 45 мобільних груп з реагування на факти вчинення домашнього насильства у 27 обласних центрах та містах України [18]. До складу зазначених груп увійшли співробітники служби превентивної діяльності, ювенальної превенції та патрульної поліції. Ці поліцейські пройшли відповідну підготовку і в змозі надати невідкладну психологічну, медичну та правову допомогу постраждалим від домашнього насильства. Робота мобільних груп поліції з безпосереднього реагування на випадки вчинення домашнього насильства розпочата з вересня 2019 року. у Запоріжжі та Бердянську діють три мобільні групи з реагування на вчинення домашнього насильства.

Робота правоохоронців та громадських активістів здійснюється в рамках проєкту «Створення системи швидкого реагування та надання ефективної комплексної допомоги постраждалим від домашнього насильства та насильства за ознакою статі».

Проєкт реалізується на території міст Мелітополь і Бердянськ, а також в п'яти районах Запорізької області – Мелітопольському, Бердянському, Приазовському, Приморському та Якимівському. В управлінні був навіть створений підрозділ спеціального реагування “Поліна”, який працює і в Запоріжжі.

На даний час поліцейські складають близько 100 адміністративних протоколів щомісяця, тому постає необхідність створення в територіальних громадах робочих міжвідомчих груп для профілактики, виявлення, швидкого реагування на факти сімейного насильства та комплексної допомоги постраждалим.

Крім цього, з випадками домашнього насильства працюють мобільні бригади соціально-психологічної допомоги. Однак спеціальних закладів, або ж шелтерів, куди потерпіла могла б звернутися за допомогою в Україні, у нашій країні небагато – вони є тільки в Києві, Херсоні, Дніпрі та Слов'янську. У зв'язку з небезпекою зараження Covid-19, деякі центри допомоги намагаються працювати та

консультувати дистанційно. А ось притулки, створені за підтримки UNFPA Україна, продовжують свою роботу у звичайному режимі. В Запоріжжі ж немає жодного притулку для жертв насильства: тут працює лише мобільна бригада соціально-психологічної допомоги та центр допомоги обласної громадської організації «Взаємодія».

Для надання допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства або насильства за ознакою статі, в Запорізькій області створені та діють чотири центри. Це:

- Запорізький обласний центр соціально-психологічної допомоги, який працює цілодобово і розрахований на одночасне перебування до 10 осіб. Основними завданнями центру є надання невідкладної комплексної допомоги (психологічних, соціально-побутових, соціально-педагогічних, соціально-медичних, інформаційних, юридичних послуг) особам, які знаходяться в складних життєвих обставинах.

- У м. Бердянськ на базі міського центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді створено притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства або насильства за ознакою статі. Заклад є спеціалізованою службою підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства або насильства за ознакою статі та структурним підрозділом центру.

- У м. Мелітополь притулок «Фіалка» для тимчасового цілодобового перебування жінок, які постраждали від домашнього, гендерно обумовленого, або будь-якого іншого виду насильства. Створення такого кризового центру відбулося в рамках тристороннього Меморандуму про взаєморозуміння, укладеного між Мелітопольською міською радою, Німецьким товариством міжнародного співробітництва (GIZ) та Благодійною організацією «Благодійний фонд «Все можливо»».

- У м. Запоріжжя діє Центр соціальної підтримки дітей та сімей «Затишна домівка».

Наразі в Запоріжжі гостро стоїть проблема шелтера - спеціального притулку для жінок, які постраждали від домашнього насильства, яким не можна повертатися до агресора і нікуди піти. В першу чергу, така установа гарантує постраждалим безпеку.

Там жінці можуть надати необхідну правову та психологічну допомогу, а також подальшу реабілітацію – адже в більшості випадків домашнє насильство тягне за собою негативні психологічні наслідки у потерпілих, депресію, посттравматичний синдром, ментальні розлади тощо.

За Законом України «Про запобігання та протидію насильству» і Стамбульською конвенцією, шелтер передбачено як потребу. Розрахунки – одне місце на 10 тисяч населення. Тобто в Запоріжжі має бути шелтер на 50-70 місць. У кожному районі Запоріжжя мають бути такі притулки на 10 місць, аби постраждалі могли дістатися них. В Запоріжжі ще в жовтні було подано петицію про створення шелтеру. Для того, щоб її прийняли до розгляду, потрібно 750 підписів. За тиждень до дедлайна, 6 грудня 2020 року, необхідна кількість підписів була набрана.

Враховуючи вищевикладене, вважаємо за доцільне висловити деякі пропозиції щодо вдосконалення роботи Національної поліції у справі запобігання та протидії домашньому насильству, а саме: – на підставі набутого досвіду роботи поліцейських мобільних груп підготувати та надати до Департаменту Національної поліції пропозиції щодо удосконалення діючого законодавства з метою унеможливлення уникнення кривдниками відповідальності за вчинення правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством, а також забезпечення можливості Національній поліції в повній мірі застосовувати заходи, які спрямовані на попередження таких випадків; – забезпечити дієву взаємодію створених Міністерством соціальної політики України мобільних бригад соціально-психологічної допомоги зі створеними Національною поліцією мобільними групами реагування, в тому числі: сумісні виїзди на повідомлення, обмін інформацією, проведення спільних координаційних нарад, організація занять з

початкової підготовки та підвищення кваліфікації членів вказаних груп; – з метою організації спільної роботи всіх сил та засобів, задіяних у справі запобігання та протидії домашньому насильству, розглянути питання та надати пропозиції до керівництва Запорізької обласної державної адміністрації, мерії міста щодо створення Єдиного координаційного центру з запобігання та протидії домашньому насильству, а у складі Управління превентивної діяльності Головного Управління Національної поліції створити відділ, який би аналізував стан справ щодо вчинення правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством, а також здійснював управління та координацію роботи мобільних груп реагування; – поширити діяльність мобільних груп реагування не тільки на всі райони міста Запоріжжя, а й на міста обласного підпорядкування Запорізької області.

3.3 Перспективи оптимізації публічно-управлінського забезпечення системи запобігання та протидії домашньому насильству.

Первинним інструментом публічного адміністрування щодо запобігання та протидії домашньому насильству в Україні є видання нормативно-правових актів. Ухвалення норм права підзаконного характеру у процесі адміністративної діяльності публічної адміністрації – це адміністративна правотворчість, яка здійснюється у формі видання органами та посадовими особами публічної адміністрації актів неперсоніфікованого (загального) характеру – нормативних. Це викликано тим, що загальні норми та правила поведінки, сформульовані в законах, не в змозі охопити всі аспекти, які потребують додаткового врегулювання нормами адміністративного права. Тому й виникає потреба в конкретизації та деталізації законодавчих норм до стадії їх правозастосування [27]. Серед інструментів публічного адміністрування щодо запобігання та протидії домашньому насильству в Україні слід відзначити: Указ Президента України № 501/2015 від 25 серпня 2015 р. «Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини» [42], Постанову

Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 658 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі» [42], Постанову Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 655 «Про затвердження Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі» [53], Постанову Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 654 «Про затвердження Типового положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі» [61], Постанову Кабінету Міністрів України від 20 березня 2019 р. № 234 «Про затвердження Порядку формування, ведення та доступу до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі» [71], Наказ МВС України від 01 серпня 2018 р. № 654 «Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника» [8], Наказ МОН України від 22 травня 2018 р. № 509 «Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України» [9], Наказ МОН України від 02 жовтня 2018 р. № 1047 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників із іншими органами та службами» [10], Наказ Мінсоцполітики від 01 жовтня 2018 р. № 1434 «Про затвердження Типової програми для кривдників» [11], Наказ Міністерства соціальної політики України № 564/836/945/577 від 19 серпня 2014 р. «Про затвердження Порядку розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або загрози його вчинення (Міністерство соціальної політики України, Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство охорони здоров'я України)» [12], Наказ Міністерства соціальної політики України № 281 від 08 травня 2014 р. «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо організації проходження корекційних програм

особами, які вчиняють насильство в сім'ї» [13]. Згідно з останнім нормативно-правовим актом передбачається формування у кривдника нової, неагресивної моделі поведінки у приватних стосунках, відповідального ставлення до власних вчинків і їхніх наслідків, до виконання батьківських обов'язків, на викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі й обов'язки жінок і чоловіків. Завданнями такої програми є: формування у кривдника відповідального ставлення до власної поведінки та її наслідків для себе та членів сім'ї; формування усвідомлення кривдником того, що домашнє насильство – це порушення прав людини, яке карається відповідно до чинного законодавства; сприяння зміні насильницької поведінки кривдника; формування у кривдника нової, неагресивної моделі поведінки у приватних стосунках; сприяння засвоєнню кривдниками моделі сімейного життя на засадах гендерної рівності, взаєморозуміння, взаємоповаги і дотримання прав усіх членів родини; сприяння оволодінню кривдниками навичок безконфліктного спілкування, ефективної комунікації [13]. Отже, нормативно-правові акти як інструменти публічного адміністрування щодо запобігання та протидії домашньому насильству – це адміністративна правотворчість суб'єктів публічного адміністрування різного ієрархічного та горизонтального адміністративно-правового статусу, яка здійснюється у формі видання адміністрації актів неперсоніфікованого (загального) характеру з метою деталізації та уточнення норм адміністративного права, викладених у профільному та інших законах України, які не в змозі охопити всіх аспектів правил поведінки та забезпечення ефективного захисту потерпілих від домашнього насильства. Видання індивідуальних актів є провідним персоніфікованим інструментом публічного адміністрування щодо запобігання та протидії домашньому насильству. Вони спрямовані на конкретних суб'єктів адміністративного права, оскільки саме на підставі адміністративних актів здебільшого виникають, змінюються та припиняються адміністративно-правові відносини. Видання індивідуальних актів є близьким до нормативного, але не тотожне йому. Відмінність між ними полягає в

тому, що адміністративні акти встановлюють, змінюють або припиняють конкретні адміністративні правовідносини. Відрізняються від нормативних тим, що звернені до конкретних суб'єктів адміністративно-правових відносин, і їхня дія припиняється після здійснення встановлених у них прав і обов'язків, тобто після одноразового їх застосування. Який застосовують у разі безпосередньої загрози життю або здоров'ю потерпілих. Внаслідок таких рішень поліцейські ізолюють постраждалих від «насильника», якому заборонено перебувати та / або контактувати із жертвами [14].

Отже, видання індивідуальних (адміністративних) актів є провідним персоніфікованим інструментом публічного адміністрування щодо запобігання та протидії домашньому насильству, спрямованим на конкретних суб'єктів адміністративного права, на підставі якого виникають, змінюються та припиняються адміністративно-правові відносини, що встановлюють правові обмеження для кривдників та адміністративні заходи захисту потерпілих. Укладення адміністративних договорів є важливим чинником регулювання суспільних відносин за умов правової держави. Вони є зовнішньою формою вираження публічного адміністрування, за допомогою якого впроваджуються диспозитивний метод правового регулювання адміністративно-правових відносин між органами публічної адміністрації, а також між суб'єктами публічної адміністрації та приватними особами. Адміністративний договір (угода) застосовується суб'єктами публічної адміністрації в тих випадках, коли застосування адміністративних актів є недоречним / неможливим або недоцільним, зокрема при регулюванні відносин надання адміністративних послуг [2]. Поняття «адміністративний договір» сформульовано у п. 16 ст. 4 КАСУ: це спільний правовий акт суб'єктів владних повноважень або правовий акт за участю суб'єкта владних повноважень та іншої особи, що ґрунтується на їх волеузгодженні, має форму договору, угоди, протоколу, меморандуму тощо, визначає взаємні права й обов'язки його учасників у публічно-правовій сфері й укладається на підставі

закону Отже, використання актів-планів як інструментів публічного у сфері адміністрування запобігання та протидії домашньому насильству за своєю юридичною природою є актами планування суб'єктів публічного адміністрування, які визначають порядок, послідовність чи містять зв'язок подальших дій і проведення заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству. Акти-дії є вагомим інструментом публічного адміністрування дії у сфері адміністрування запобігання та протидії домашнього насильства. Вони вчиняються органами публічної адміністрації у межах своєї компетенції на підставі адміністративно-правових норм для вирішення конкретної ситуації, однак не спрямовані на виникнення, зміну та припинення адміністративно-правових відносин [2]. Наприклад, мобільні групи протидії домашньому насильству Національної поліції після фіксації факту вчинення домашнього насильства приїжджають на місце і з'ясовують усі обставини події та завдяки чіткій взаємодії й алгоритму дій відповідних служб реагують на подію, зокрема, вживаючи превентивні заходи, не спрямовані на виникнення, зміну та припинення адміністративно-правових відносин. Таким чином, акти-дії є оперативним інструментом публічного адміністрування у сфері адміністрування запобігання та протидії домашньому насильству, який полягає в адміністративних діях публічної адміністрації, направлених на безпосереднє запобігання та припинення порушення прав потерпілих від домашнього насильства без зміни юридичного статусу кривдника

ВИСНОВКИ

У результаті здійсненого дослідження сформульовано ряд висновків, пропозицій та рекомендацій, спрямованих на удосконалення Публічно-управлінське забезпечення системи запобігання та протидії домашньому насильству.

До основних з них можна віднести такі:

1. Запропоновано під домашнім насильством розуміти будьяке діяння або загрозу вчинення будь-якого діяння фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування щодо члена сім'ї з боку будь-якого члена сім'ї, якщо воно порушує конституційні права і свободи людини, суперечить принципу найкращих інтересів особи, завдає їй або може завдати моральну чи матеріальну шкоду, шкоду її фізичному або психічному здоров'ю, а також вчинення у присутності дитини одним членом сім'ї відносно іншого будь-якого виду насильства.

Насильство класифіковано за наступними ознаками:

- залежно від спрямованості: психологічне, фізичне, сексуальне, економічне;
- залежно від стратегії кривдника: очевидне та приховане;
- за часом: те, що відбувається зараз, і те, що трапилося в минулому;
- за тривалістю: одноразове або багаторазове;
- за активністю діяння: у формі дії та у формі бездіяльності;
- за статусом особи кривдника: батьки, сестри (брати), бабусі (дідусі), інші родичі тощо;
- за безпосередністю застосування насильства: безпосередне та опосередковане.

2. Встановлено, що попередження домашнього насильства - це система правових та організаційних засобів, що застосовуються уповноваженими суб'єктами з метою запобігання вчиненню домашнього насильства, надання

допомоги особі, яка постраждала від насильства з боку членів сім'ї, усунення причини та умов такого насильства з урахуванням принципу найкращих інтересів особи.

3. Виокремлено міжнародний рівень нормативно-правового забезпечення попередження домашнього насильства в Україні.

4. Форми попередження насильства в сім'ї поділено на правові та організаційні. До правових віднесені ті, застосування яких передбачено нормативно-правовими актами і тягне настання правових наслідків, а саме, винесення офіційного попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї, постановка на профілактичний облік, притягнення до адміністративної відповідальності, винесення захисного припису, направлення на проходження корекційної програми, надання соціальних послуг, здійснення соціального супроводу сімей тощо. До організаційних віднесені ті, застосування яких не тягне безпосередньо настання правових наслідків для винних осіб, проте які сприяють попередженню насильства в сім'ї: профілактичні бесіди, правова освіта, правове виховання, обговорення поведінки за місцем роботи/навчання чи проживання, профілактичний обхід адміністративної дільниці, виявлення ознак насильства щодо дитини та його причин, розповсюдження тематичних брошур (буклетів), проведення тренінгів (семінарів) з питань попередження насильства в сім'ї.

5. Вважаємо, що основними методами діяльності органів публічної адміністрації щодо попередження насильства в сім'ї є переконання та примус. До того ж повинні використовуватися й інші методи: вимога, надання допомоги, прикладу, схвалення, спостереження, опитування тощо.

6. Вважаємо доцільним в умовах децентралізації влади та місцевого самоврядування збільшити в бюджеті органів місцевого самоврядування кошти, що призначаються для реалізації заходів з попередження домашнього насильства.

7. Громадські організації, діяльність яких спрямована на протидію домашньому насильству, поділено в залежності від масштабності їх діяльності на

міжнародні, всеукраїнські та місцеві. До форм, які використовують громадські організації під час попередження домашнього насильства, віднесено: інформаційні кампанії; просвітницькі заходи (круглі столи, конференції, семінари, тренінги тощо); навчальні програми у навчальних закладах; розроблення та розповсюдження різноманітних інформаційних матеріалів; створення та забезпечення функціонування притулків, кризових центрів, телефонів довіри для постраждалих від домашнього насильства; надання безкоштовних юридичних, психологічних та медичних консультацій; надання допомоги постраждалим щодо отримання нових фахових навичок та сприяння їх працевлаштуванню; проведення різноманітних тренінгів тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баштова Л. А., Блищак Г. С. та ін. Запобігання і протидія насильству в сім'ї: Методичні рекомендації для соціальних працівників. Київ ДЦССМ, 2004. 192 с.
2. Берковец Л. Агрессия: причины, последствия, контроль СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2001.
3. Бондаровська В. М. Запобігання насильству в сім'ї у діяльності фахівців соціальної сфери, Київ, 2014 URL: <http://www.healthright.org.ua/wp-content/uploads/2014/10/Program-violence-soc-ver-21-.pdf>
4. Борьба с насилием в социальной среде - «домашнее насилие» и защита жертвы / Фриц Зайфферт. Ainring : ВРФИ, 2013. 30 с.
5. Волощук А. М. Діяльність служби дільничних інспекторів міліції щодо попередження насильства в сім'ї: монографія / А. М. Волощук, Х. П. Ярмакі, О. В. Ковальова. Одеса: ОДУВС, 2013.
6. Гамбург І.А., Вакулинська М.А. Організаційно-правові засади діяльності громадських організацій у сфері запобігання та протидії домашньому насильству (на прикладі проекту Кешер). Організаційно-правові засади запобігання домашньому насильству: реалії та перспективи : матеріали круглого столу, 31 травня 2019 року. За ред. О.П. Рябчинської. Запоріжжя : КПУ, 2019. С. 37–40.
7. Глиняний В. П. Історія держави і права зарубіжних країн / В. П. Глиняний. - Ч. 1. Х.: Одіссей, 2003.
8. Гнатюк Н. І. Проблема насильства в сучасній сім'ї: теоретичні аспекти *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна"*. 2014. № 1.
9. Гончарова Т. В. Насильство дітей у сім'ї: умови, причини і фактори виникнення *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2010. № 4. С. 47-53.

10. Горбова Г. О. Зарубіжний досвід у сфері протидії насильству в сім'ї (на прикладі окремих країн Європи) *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридична наука»*. 2015. Вип. 2-3. Том.3. С. 211-215.
11. Горбова О., Галуцько В. Адміністративно-правове регулювання протидії насильству в сім'ї. К. : Інститут публічного права, 2016. 226 с.
12. Декларація про викорінення насильства щодо жінок [Електронний ресурс]. - Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_506#o18
13. Діяльність служби дільничних інспекторів міліції щодо профілактики насильства над дітьми й дорослими членами сім'ї : навчально-методичний посібник / Авт. кол.: Блага А.Б., Журавель Т.В., Заброда Д.Г., Мілорадова Н.Е.; за ред. Г.О. Христової. Київ. : ТОВ «ВПК «ОБНОВА»», 2012. 140 с.
14. Дослідження «Гендерна рівність і відповідь на домашнє насильство в приватному секторі: заклик до дії». URL: <https://ukraine.unfra.org/uk/BADV2019>.
15. Дослідження поширеності насильства щодо дівчат і жінок, Київ, 2014 URL: <http://www.un.org.ua/images/documents/4497/GBV%20prevalence%20survey%20%20UA.pdf>
16. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України). За ред. М.І. Хавронюка. К. : Ваїте, 2019. 288 с.
17. За домашнє насильство – за ґрати: як в Україні та світі борються зі знуцанням у родині URL: https://zik.ua/news/2019/11/22/za_domashnie_nasylstvo__za_hraty_yak_v_ukraini_ta_sviti_boriatsia_zi_znushchanniam_u_rodyni_946146.
18. Закон України "Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю" від 21 серпня 2001 року № 2558-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14>
19. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 № 2229-VIII URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>
20. Запобігання та протидія насильству в сім'ї : методичні рекомендації для соціальних працівників. - К.: ДЦССМ, 2004. - 192 с.

21. Ілікчієва К. І. Насильство щодо жінок: історико-соціальні аспекти / К. І. Ілікчієва // Часопис Київського університету права. - 2007. - № 1.
22. Інформація про роботу мобільних груп з реагування на факти вчинення домашнього насильства за 2019 рік Управління превентивної діяльності ГУ НП в Харківській області. Звіт за результатами роботи мобільних груп до Департаменту Національної поліції України.
23. Каминская Н. Л. Проблема насилія над жінками / Н. Л. Каминская // Реалізація державної політики стосовно дітей, молоді, сімей та затвердження гендерної рівності в суспільстві на території Донецької області: матеріали регіонального круглого столу (м. Донецьк, 18 лютого 2009 р.). - Донецьк: ДЮІ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2010.
24. Ковальова О.В. Сучасний стан забезпечення прав жінок в Україні: оцінка CEDAW. Міжнародні засоби захисту прав та свобод людини і громадянина : матеріали Всеукраїнського науково-практичного круглого столу, 06 березня 2018 року. м. Ірпінь : УДФС України, 2018. С. 98–102.
25. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [офіц. веб-сайт]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> 28.
26. Колесник Л.А. 25 листопада – Міжнародний день боротьби за ліквідацію насильства по відношенню до жінок. Л.А. Колесник, С.М. Павлюк Новоград-Волинський медичний коледж : [офіц. сайт]. 25.11.2015. URL: <http://nvmk.org.ua/579-25-listopada-mizhnarodniy-den-borotbizalikvidaciyu-nasilstva-po-vidnoshennyu-do-zhinok.html>.
27. Коломoeць О. Д. Світовий досвід протидії насильству в сім'ї *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия "Юридические науки"*. Том 24 (63). № 1. 2011. С.202– 208.
28. Комплексна Програма корекційної роботи з чоловіками, які вчиняють насильство або належать до групи ризику щодо його вчинення [Електронний

ресурс]. - Режим доступу : <http://www.healthright.org.ua/wp-content/uploads/2014/10/Choloviku---.pdf>

29. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс]. - Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004

30. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр/print>.

31. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [офіц. веб-сайт]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14_30.

32. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [офіц. веб-сайт]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

33. Лист Міністерства освіти і науки України «Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству» [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v5480729-18>

34. Марцин В.С. Основи наукових досліджень : навч. посіб. / В. С. Марцин, Н. Г. Міценко, О. А. Даниленко та ін. – Львів : Ромус-Поліграф, 2002.

35. Мачуська І. М., Форми і методи профілактики насильства над дітьми, Київ, 2010 URL : <http://lib.iitta.gov.ua/3550/1/Machuska.pdf>

36. Методика визначення та індикатори різноманітних форм жорстокого поводження з дітьми // Методичні рекомендації соціальним працівникам щодо підготовки прийомних батьків. - К. : [б. в.], 1998. - С. 117-126.

37. Методичні рекомендації щодо надання психосоціальної допомоги особам, постраждалим від гендерно зумовленого насильства Департаменту соціального захисту населення Запорізької обласної державної адміністрації. КЗ "Запорізький обласний центр соціально-психологічної допомоги" Запорізької ОДА. - Запоріжжя, 2016. С. 34-35.

38. Міжнародний досвід попередження та протидії домашньому насильству: монографія / А.О. Галай, В.О. Галай, Л.О. Головко, В.В. Муранова та ін.; за заг. ред. А.О. Галай. Київ. : КНТ,2014. 160с.

39. Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту «Про затвердження інструкції щодо порядку взаємодії структурних підрозділів відповідальних за реалізацію державної політики щодо попередження насильства в сім'ї, служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та відповідних підрозділів органів внутрішніх справ з питань здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї» [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0917-09#o92>

40. Насилие и его влияние на здоровье. Доклад о ситуации в мире / под ред. Этьенна Г. Круга и др. - М.: Издательство "ВесьМир", 2003.

41. Насильство: короткий інструктаж для консультантів та консультанток // МБФ "Альянс громадського здоров'я". - Київ, 2017. - 35 с.

42. Новели законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству: матеріали міжнародного круглого столу (27 вересня 2019 року). Київ: Національна академія прокуратури України, 2019. 184 с. URL: http://napu.com.ua/wpcontent/uploads/2019/09/VERSTKA_NOVELU_ZAKONODAVSTVA-1.pdf

43. Оперативна гендерна оцінка становища та потреб жінок у контексті ситуації із COVID-19 в Україні. URL: https://www.auc.org.ua/sites/default/files/report_rga_covid-19_ukr_0.pdf.

44. Повалій Л. В., Концептуальні підходи до аналізу насильства в сім'ї, Київ [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://lib.iitta.gov.ua/3132/1/Povalii.pdf>

45. Попередження домашнього насильства. Навчальний посібник для консультантів "Гарячих ліній"/ Упорядники: Краснова О.В., Калашник О.А. - Київ, 2016. - 90 с.

46. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року» [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1834-2006-п>
47. Правовий захист від насильства та що ми можемо зробити, щоб запобігти насильству над дітьми в сім'ї : інформаційна брошура / упоряд. :Л. Кумпан, О. Агаркова, С. Росік. - Херсон : ХОЦ “Успішна жінка”, 2006. -60 с.
48. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-1>.
49. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/laws/show/2229-19>.
50. Про затвердження Положення про Національну поліцію: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 року №877. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/laws/show/877-2015-п>.
51. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/laws/show/580-19>.
52. Про організацію своєчасного реагування на факти вчинення домашнього насильства: наказ Національної поліції України від 30.08.2019 № 871.
53. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#n41>.
54. Психолого-педагогічна робота у загальноосвітніх навчальних закладах з профілактики насильства над дітьми : метод. посіб. / автор.- упоряд. : Т. В. Вовчок, Н. П. Степура, І. С. Даниленко та ін.; за заг. ред. Т. П. Цюман. - К. : ВПЦ “Експрес”. - 2009. - 328 с.
55. Психосоціальна допомога в роботі з кризовою особистістю : навчальний посібник / наук. ред. та керівник проблем. групи - Л.М. Вольнова. - К., 2012. - 275 с.
56. Робін Стерн «The Gaslight Effect», Нью Йорк, 2007.

57. Сімейний Кодекс України від 10 січня 2002 року № 2947-III [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>

58. Словарь по социальной педагогике : учеб. пособие / автор- составитель Л. В. Мардахаев. Москва. : Изд. центр “Академия”, 2002. - 368 с.

59. Соціологічне дослідження: повсякденне насильство над жінками, 2012 [Електронний ресурс]. URL : <https://fra.europa.eu/en/publication/2017/violence-against-women-easy-read>

60. Стан системи попередження насильства в сім'ї в Україні: правові, соціальні, психологічні та медичні аспекти. / [Бондаровська В.М., Кочемировська О.О., Лактіонова Г.М, та ін.] заг. ред. О. Кочемировська.: вид-во ФОП Клименко Ю.Я., 2010. - 372 с.

61. Стислий огляд звіту про результати дослідження інституційної спроможності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в Луганській області щодо запобігання та протидії гендерно-зумовленому та домашньому насильству. URL: <https://www.ua.undp.org/content/dam/ukraine/docs/Donbas/RPP/report%20-ukr.pdf>.

62. Сукмановська Л. М., Історичні аспекти виникнення проблеми домашнього насильства, 2016 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www2.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsy/03_2016/16slmpdn.pdf

63. Сушик Н. Сутність, види, фактори виникнення насильства над дітьми в сім'ї / Н. Сушик // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Дитинство без насилля: суспільство, школа і сім'я на захисті прав дітей» (м.Тернопіль, 29-30 квітня 2014 р.). - Тернопіль, 2014.

64. Технологии социальной работы с различными группами населения: Учебное пособие / Под ред. проф. П.Д. Павленка.-- М.: ИНФРА-М, 2009. -- 272 с.

65. Тучак М. О. До питання про вдосконалення правового регулювання попередження насильства в сім'ї *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ*. 2003. № 4. С. 66–69.
66. Уголовный Кодекс Республики Польша. Минск : Тесей, 1998. 128 с.
67. Укрінформ. Мультимедійна платформа інакомовлення України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2823588-kozna-treta-zinka-u-evropi-stikalasa-z-nasilstvom-mogerini.html>.
68. Укрінформ. Мультимедійна платформа інакомовлення України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2826822-policia-otrimala-protagom-roku-ponad-115-tisaczaav-pro-domasne-nasilstvo.html>.
69. Харламов В.С. Институт охрального ордера в зарубежном законодательстве как инструмент защиты личности от внутрисемейного насилия *Криминология. Вчера, сегодня, завтра*. 2014. № 1(32). с. 34-40.
70. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [офіц. веб-сайт]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15_29.
71. Шамрук Н.Б. Діяльність недержавних громадських організацій із протидії насильству в сім'ї. *Журнал східноєвропейського права*, 2017. Вип. 35. С. 41–47
72. Юрків Я.І. Сутність та зміст соціального феномену "насильство в сім'ї" // *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія "Педагогіка, соціальна робота". - Випуск 27. - С. 234.
73. Як реагувати на випадки насильства в сім'ї. Для адвокатів, юристів та фахівців центрів/бюро безоплатної правової допомоги // ГО "Ла Страда-Україна", Київський регіональний центр безоплатної правової допомоги. Програма Агентства США з міжнародного розвитку (USAID). Київ, 2015. 24 с.
74. Dorota Iwaniec «The Emotionally Abused and Neglect Child», England, 2006.

75. Oxford official dictionary URL :
<https://en.oxforddictionaries.com/definition/gaslight>
76. Zaidi L. Y., Knutson J. F., Mehm J. G. Transgenerational patterns of abusive parenting: analog and clinical tests, 15. 1989. p. 137–152.